

Aylık Dergi, Eylül 1977 Cilt : 14 Sayı : 9

banka ve ekonomik yorumlar

Baş Yazı

IMF ve Dış Borçlanma İmkânları
A. Doğan Yalın

Ekonomik Yorumlar

Prof. Dr. Emre Gönensay, Ertuğrul Soysal,
Güngör Uras, Prof. Dr. Nevzat Yalcıntaş, Oktay Ersoy

11. İnci Uluslararası Muhasebe Kongresi
(Munich, 10-14 Ekim 1977)

Prof. Osman Fikret Arkun

Sermaye Piyasası

Dr. Ünal Bozkurt, M. Şükrü Tekbaş

Ayın Ekonomik Olayları

Oktay Ersoy

Çok Uluslu Şirketlerin Hukuki Sorunları
(Londra Uluslararası Semineri)

Av. Halûk A. Kabaalioğlu, LL. M

Şirketlerin Ayırdıkları Kanuni İhtiyat Akçelerini
Devlet İç İstikraz Tahviline Yaürme Mükellefiyetleri

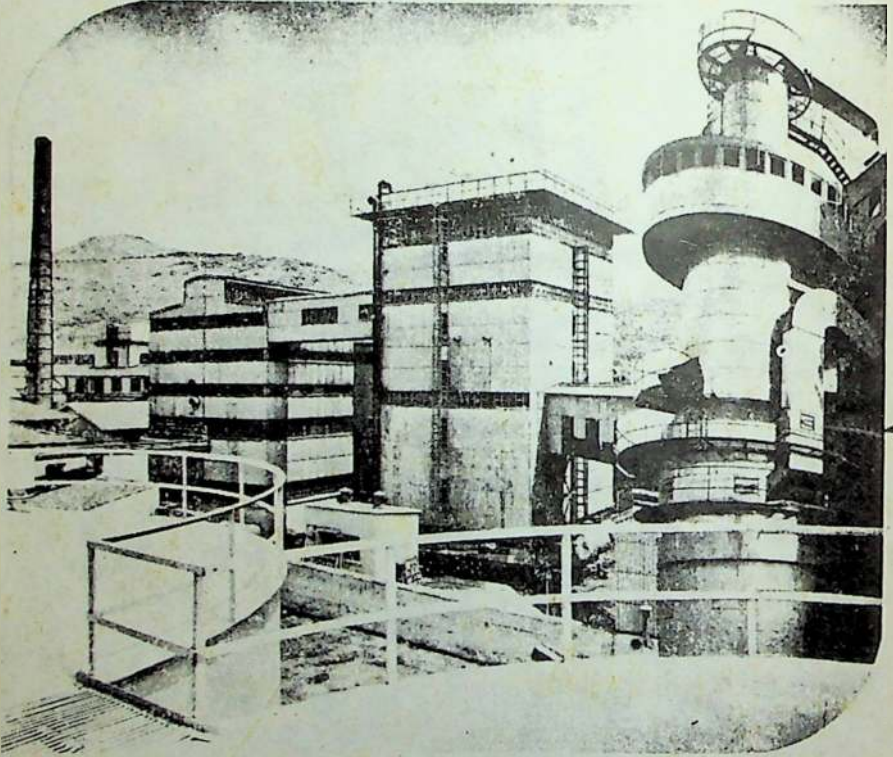
A. İhsan Karacan

Dış Basın

Ergin Neng

Turyağ

nehati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **ÖNEÜ**

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

banka ve ekonomik yorumlar

Sevgili Okuyucular,

Sahasında Türkiye'nin en çok aranan ve güvenilen yayını olan Dergi'nizin, Ekim 1977 sayısından itibaren, her ayın ilk günlerinde yayınlanacağını ve böylece bazı okuyucularımız gibi bizleri de üzen bir aksaklığın giderilmiş olacağını kivançla duyururuz.

Bu sayımızda devamlı bölümlerimize (Ekonomik Yorumlar, Sermaye Piyasası, Ayın Ekonomik Olayları ve Dış Basın) ilaveten, IMF ile dünyanın önde gelen özel ticaret bankalarının işbirliği yapmalarının; çok uluslu işletmelerin hukuki sorunları üzerinde Londra'da düzenlenen bir semineri, 11. Uluslararası Muhasebe Seminerini ve ortaklıkların ayracakları kanuni ihtiyat akçelerini devlet tahvillerine yatırma zorunluluğunu konu edinen yazılar bulacaksınız.

Sevgi ve Saygılarımızla

A. Doğan YALIM

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şirketi adına Ertum Öcal; Yazı İşleri Müdürü : A. Doğan Yalım; Danışma Kurulu : Prof. Osman Fikret Arkun, İnal Avcı, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, Şinasi Çelikkol, Sancar Çingay, Aykut Duraman, Prof. Dr. Münir Ekonomi, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhur Ferman, Prof. Dr. Emre Gönensay, Doç. Dr. Cudi Gürsoy, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, Dr. Nezih H. Neyzi, Prof. Dr. Haydar Kazgan, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Nuh Kuşçulu, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Erol Toksöz, Fikret Tunçer, Doç. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Yönetim Komitesi : Dr. Öztin Akgüç Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng, Ertan Özgür, Prof. Dr. Kemal Tosun, Güngör Uras; Denetim Komitesi : Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşa, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; İdare Yeri : Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17 Kat. 4. İst.; Tel : 26 34 11, P.K. 769 Karaköy - İstanbul; Basıldığı yer : Arpaz Matbaacılık; Abone : Yıllık 150 TL. 6 Aylık 75 TL.; Fiati : 12,5 TL.; İlan Tari-fesi : Arka dış kapak 1500 TL.; Ön iç kapak 1200 TL.; Arka iç kapak 1100 TL.; İç sahifeler (tam) 1000 TL., Hesap Numaralarımız : Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 788, İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512.

* Dergimizde çıkan yazılar, kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir.

IMF VE DIŞ BORÇLANMA İMKÂNLARI

A. Doğan YALIM

Milletlerarası Para Fonu (IMF) yetkililerinin ülkemizi ziyareti, bazı çevrelerde belki de gerektiğinden fazlasının beklenilmesine ve özellikle basını-mızda IMF'den 150 milyon dolar civarında bir kredi alınmasının yabancı bankaların ülkemize büyük krediler açmasına neden olacağı yolunda haberle-rin yayınlanmasına neden olmuştur.

Oysa ki, IMF ile özel ticaret bankalarının müşterek finansman yapma-ları ya da diğer şekillerde işbirliği etmeleri önerilerine karşı son haftalarda, gerek ticaret bankaları gerek bazı merkez bankaları ve gerekse IMF ilgilileri şiddetle itiraz etmektedirler ve Eylül sonunda IMF yönetim komitesinde bu konuda yapılacak görüşmelerden anlamlı bir sonuç alınamayacağı şimdiden belli olmuştur. (1)

Örneğin milletler arası finansmanda bir hayli aktif olan Morgan Guaranty'nin yönetimi; ticaret bankalarının ortakları ile düzenleyici otorite-leri tatmin etmeleri gerektiği halde IMF'in politik bir bünyesinin bulunması nedeniyle müşterek finansman önerisine şiddetle itiraz etmektedir. Ayrıca, bir ülkeye sırf IMF'den finansman sağlamış olması nedeniyle ikrazat yap-makta bir anlam da görememektedir.

IMF personeli ise, ülkelerin ekonomik durumları hakkındaki değerlendirmelerinin ticaret bankalarına açıklanması halinde şimdiki kadar rahat ve samimi olamayacakları, bankalarca yapılacak kötü ikrazlardan kendilerinin sorumlu tutulabilecekleri ve Fonca yapılacak değerlendirmelerin açıklanma-sına Fona üye ülkelerin itiraz edecekleri gibi endişelerle müşterek finansman önerilerine karşı çıkmaktadırlar.

Öte yandan, milletlerarası piyasalarda faal olan ticaret bankaları riski yaymak amacı ile, kredi verecekleri her ülke için bir limit tesbit etmektedirler. Ülkelerin kredi değerliliğini inceleyip kredi limitlerini tesbit ederken ticaret bankalarının dikkate aldıkları faktörler ve kullandıkları metotlar de-tayda farklı ise de temelde aynıdır.

Örneğin, az gelişmiş ülkelere yaptığı ikrazat 1976 sonunda 1,7 milyar do-lara ulaşmış bulunan ve 1977 ve müteakkip yıllarda daha da artacağı umu-lan Morgan Guraanty, çok karmaşık ve pahalı bir bilgi toplama ve bilgisayar-la değerlendirme sistemi uygulayarak, ikrazat yapacağı her ülke için bir «azemi» bir de «yıllık» limit tesbit etmektedir. Süratli ekonomik ve politik değişmeler gösteren ülkeler için, sık sık gözden geçirilerek icabında değiş-

(1) Cooperation Between the IMF, Private Banks Draws Protests, Alena Wels, Journal of Commerce, 3. Temmuz, 1977.

tirilen bu limitlerin tesbitinde, Morgan Guaranty'nin ekonomistleri, en az dört ana faktör üzerinde durmaktadırlar. (2)

1 — Yönetim Faktörü: ülkenin mali ve ekonomik yönetiminin kalitesine ve ekonomiyi yürütmekle görevli ekibin politikacıları etkileme gücüne büyük önem verilmektedir. Çünkü, teknokratlar ile politikacılar arasında haberleşme kanallarının çalışmaması ya da ülkeyi yönetenlerin, ekonomistlerin önerilerini uygulamada politik nedenlerle yetersiz kalmaları halinde, ne denli uygun öneriler yapılırsa yapılsın gerekli politikalar uygulanamayabilir.

2 — Temel Ekonomik Faktörler: ülkenin ekonomik gücünü tayinde; tabii kaynakları ve bunları geliştirme potansiyeli, insan kaynakları, geçmişte ve halde uygulanan gelişme stratejileri ve bu stratejilerin tabii ve insani kaynaklarla uyumluluğu, finansman ihtiyacının önemli bir bölümünü iç kaynaklardan karşılayabilme gücü ve ihracatın mallar ve ülkeler itibariyle çeşitliliği gibi bir çok noktaya önem verilmektedir.

3 — Dış Finansman: ülkenin dış finansman durumunun değerlendirilmesinde, asgari dört esas faktör dikkate alınmaktadır.

a — Ödemeler Dengesinin durumu.

b — Dış borçların artış hızı,

c — Rezervlerin seviyesi,

d — Bazen «şartlı» ya da «ikincil» rezervler de denilen IMF'den borçlanma hakları (imkanları)

4 — Politik Durum: politik istikrarın değerlendirilmesinde, politik değişikliklerin nizam içinde olacağı ve temel ekonomik politikalarda makul bir devamlılık bulunacağı hususunda emniyet aranılmaktadır.

Böylesine ihtiyatlı çalışan ticaret bankalarının, döviz rezervleri 500 milyon dolara kadar düşmüş, beş aydan beri transfer edilmemiş ithalat bedelleri 1.5 milyar dolara ulaşmış, dövize çevrilebilir mevduat hesaplarından borcunun 500 milyon dolarının vadesi gelmiş ve bir o kadarının da vadesi yıl sonuna kadar gelecek olan, yıl sonunda ödemeler dengesi en az 2 milyar dolar açık verecek bulunan ve yabancı bankalarca sırası ile 800 milyon ve 3.5 milyar dolar alacaklarının tehlikede bulunduğu Zaire ve Peru'dan daha fazla endişe ile izlenen (3) ülkemize sırf IMF'den kredi sağlayabildiği için yeni ve büyük ikrazlar yapmalarını beklemek gerçekçi bir bekleyiş olamaz.

(2) Evaluating Country Credits, A. Bruce Brackenridge, Institutional Investor, Haziran 1977.

(3) The Economist, 20. Ağustos. 1977.

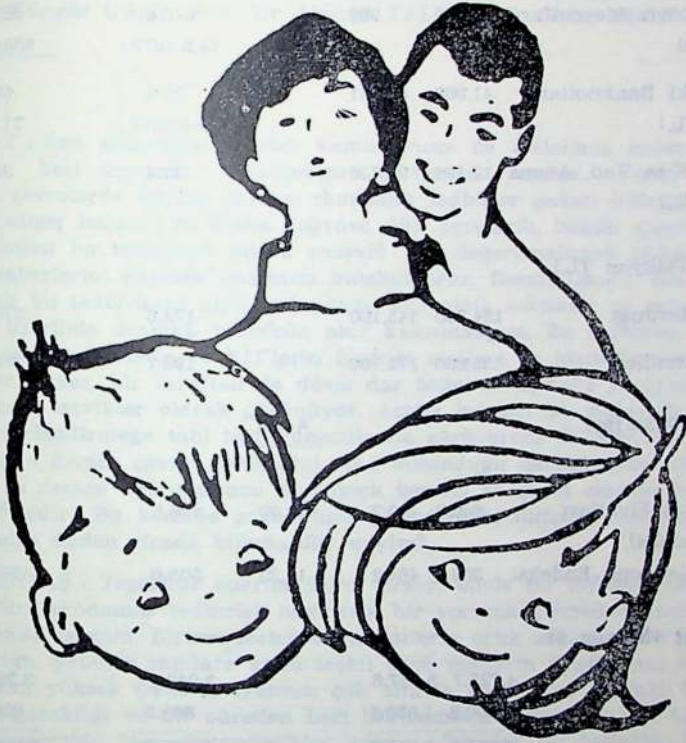
Ancak milletlerarası kuruluşlar ve özel bankalar, dünya ekonomisinin yeni bir duraklama dönemine girmemesi için gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ticaretin artmasının gerektiğine ve gelişme halindeki ülkelere yapılacak ikrazatın, ödemeler dengesi durumunun ıslahı için gerekli tedbirlerin alınmasının ertelenmesinde kullanılmamak kaydıyla, sosyal ve ekonomik yıkıntıya neden olacak derecede kısıtlanmaması lüzumuna inanmış durumdadırlar.

Bu nedenlerle ülkemizin, özellikle yabancı bankalardan, yeni ve önemli borçlar alabilmesi, IMF'den yeni bir kredi alabilmesinden çok, alınmakta olan ekonomik denge önlemlerinin etkinliğine bağlı olacaktır. Kanımca bu güne kadar açıklanmış bulunan önlemler, en azından, realist kambiyo kurları ile faiz hadlerini kapsamadıkları için yetersizdir.

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyuyor*

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**A. NADOLU
BANKASI**

EKONOMİK GÖSTERGELER

T. C. Merkez Bankası	1975*	1976*	1977		
			Haziran	Temmuz	
Altın ve Döviz Mevcutları (Milyon \$)	1.000	969	670.8 (9.9.1977 :	657.8 589.0)	
Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL.)	41.968	52.061	59.9 (9.9.1977 :	69.4 71,7)	
Hazineye Kısa Vad. Avans (Milyon TL.)	17.194	21.736	31.4	39.4	
Bankalar (Milyon TL.)					
Toplam Mevduat	134.300	145.100	172.8	179,1	
Toplam Krediler	135.600	171.700	198.7	199.0	
Fiyatlar (1963=100)			Artış %	Artış %	
Toptan Eşya Fiyatları (Genel Endeks)	360.8	429.7	19.09	476.8 479.8	0.63
İstanbul Geçinme Endeksi	389.0	464.2	19.33	503.6 521.8	3.61
Dış Ticaret (Milyon \$)					
İthalât	4.725.7	5.127.6	2.942.1	3.369.1	
İhracat	1.400.8	1.959.8	883.5	986.5	
Fark	3.324.9	3.167.8	2.058.6	2.382.6	

(*) Yıl sonu rakamları

Ekonomik Verilere Göre, Temmuz 1977 ayında :

- 1 — İthalât bedelleri Merkez Bankasında transfer beklemeğe devam etmektedir.
(Bununla beraber temmuzda \$ 427 milyon transfer yapılmıştır.)
- 2 — İhracatta geçen yılın aynı ayına göre gerileme vardır.
(Temmuz 1976: \$ 123,4 milyon; temmuz 1977: \$ 103 milyon)
- 3 — İşçi dövizlerinde geçen yılın aynı ayına göre bir miktar azalma vardır.
(Temmuz 1976: \$ 110,9 milyon; temmuz 1977: \$ 106,2 milyon)
- 4 — Tedavüldeki bankotlarda temmuz ayında çok büyük artış olmuştur.
- 5 — Mevduatta gelişme devam etmektedir. Krediler nisbi bir duraklama içindedir.
- 6 — Fiyatlar genel seviyesi, özellikle İstanbul geçinme endeksi büyük artış göstermiştir.

EKONOMİK YORUMLAR :

Toplantıya Katılanlar : Prof. Dr. Emre GÖNENSAY, Ertuğrul SOYSAL,
Güngör URAS, Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ, Oktay ERSOY,

ERSOY : Son zamanlarda artık kamu oyuna de malolmuş bulunan, en az bir aydan beri üzerinde hükümetçe çalışmalar yapılan, bütün mali ve ekonomik çevrelerde intizar olunan ekonomik tedbirler paketi bilindiği gibi bugün açıklanmış bulunuyor. Daha doğrusu dün açıklandı, bugün gazetelerde geçmediğinden bu tedbirleri bütün şumulü ile değerlendirmek imkânına sahip inun ilk haberlerini görmek imkânını bulabiliyoruz. Resmi Gazete henüz elimizde değilsek de bu tedbirlerin ilgili bulunduğu ekonomik sektörler ve genel kapsamı itibariyle üzerinde durmak mümkün olur kanısındayım. Bu tedbirler, bilindiği gibi bir taraftan devletin ve KİT'lerin ürettiği mallara ve hizmetlere zam şeklinde tezahür ediyor, bir taraftan da döviz dar boğazını aşmağa yarayacak bir takım munzam teşvikler olarak görünüyor. Acaba bunları bu mahiyetleri içerisinde bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda ne görüyoruz? Türkiye'nin bugünkü ihtiyacına ne derece cevap vereceğini, onu bulunduğu darboğazdan çıkarma kabiliyetini ne derece bulduğunuzu öğrenmek isterim ve şayet eksiğe bu tedbirlerin eksiği nedir? Bu konuda acaba bize görüşlerinizi lütfeder misiniz, önce Sayın Yalçıntaş sizden ricada bulunabilir miyim?

YALÇINTAŞ : Teşekkür ederim Sayın Ersoy, böyle bir imkânı bize tanıdığınız için. Son ekonomik tedbirler hakkında bir yoruma girmeden önce bazı tesbitler yapmak isterim. Birinci tesbit bu tedbirlerin artık zorunlu hale gelmiş tedbirler olduğu, yapılan zamlara konu teşkil eden malların fiyatlarının enflasyonla ortaya çıkan yüksek fiyat seviyesinin çok altında kaldığı ve aradaki farkın doldurulması gerektiği ve bir süreden beri beklenmekte olduğudur. Bu bekleyiş piyasada, ekonomide bazı dengesizlikler yarattı. İkincisi, bu tedbirler büyük bir kısmı gecikerek alınmış tedbirler şeklinde görülüyor. Öyleki, bir nevi bayatlatılmış, bekletilmiş tedbirler. Tabiatıyla bunun iç politikaya ait sebepleri var; Bu sebepler üzerinde duracak değilim. Fakat bir gerçek varsa o da, bayatlatılarak alınmış tedbirlerdir, bunun da yine olumsuz bazı etkilerini müşahade etmiş bulunuyoruz. Üçüncü tesbit olarak, Türkiye'nin genel ekonomik sorunlarının neticesinde ortaya çıkmış tedbirlerdir. Bu noktada genel tabloyu da kısaca işaret etmek isterim. Genel tablo ekonomik sorunlarımız diye adlandırılabilir. Bunları sadece zikretmekle geçmek istiyorum. Birinci sorun fiyat artışlarıdır. Dünya konjoktürü ile tam bağdaşmayan bir gelişme olmuştur, Türkiye'de.. Şöyleki, 1973 yılını takip eden 1974, 1975 senelerindeki petrol krizini müteakip yüksek fiyat konjoktürü son senelerde ve son dönemde daha istikrarlı bir dalgalanmaya girmişken, Türkiye, Türk parasındaki değer, ihracat ve diğer sorunlar bu istikrardan ayrılan bir temayül göstermiştir. Yani pratik netice olarak şunu diyebiliriz: Son dönemde ortaya çıkan fiyat yükselişleri, çok direkt bir şekilde ithal edilmiş enflasyona bağlanamaz. Çok direkt bir şekilde dış etkenlerle izah edilemez kanaatindeyim. İkinci önemli sorunu Türk ekonomisinin, ihracat tıkanıklıklarıdır. Bunu da bu senenin resmi rakamları açıkça gösteriyor. Se-

ne sonuna doğru da radikal bir şekilde değişeceği beklenemez. Üçüncü önemli problemimiz; döviz darlığı ortaya çıkmıştır. Bunun da üzerinde duracak değiliz. Döviz rezervlerimizin nasıl eridiğini hep beraber aylar boyunca müşahade ettik. İşçi dövizlerindeki azalmayı müşahade ettik. Turist akımının nasıl yavaşladığını yine son aylarda müşahade ettik. Ve yine DÇM gelişmesini de yine rakamlar itibarıyla biliyoruz. Dördüncü önemli problem bu ana tabloda, üretim yetmezliğidir. Üretim yetmezliği türlü bünyevi sebeplerle çıktığı gibi buna ek bazı yeni gelişmeler de olmuştur. Bu gelişmelerin başında sık sık kendini hissettiren enerji darlığı, üretimde önemli aksamalara yol açmakta, maliyetleri yükseltmektedir. Bazı grevler ortaya çıkmıştır. Maden—İş kolunda olduğu gibi. Bunlar çok uzun sürmektedir. Ve taraflar bu grevlerin ekonomik sebeplere dayanmadığında ittifak halindedir. İşverenlerin bültenlerine ve beyanlarına baktığımız zaman bunlar ekonomik sebeplere dayanmıyor; siyasi, ideolojik sebeplere dayanıyor beyanında bulunuyorlar. Grevleri yapan işçi teşekküllerinin kongrelerinde sendika temsilcileri, liderler, onlar da aynı şeyi söylüyorlar; Biz diyorlar, bunu sınıf kavgası için yapıyoruz. Dolayısıyla görüyorsunuz ki, irrasyonel sebeplere dayanan bir üretim durdurulması karşısında Türk ekonomisi. Bunun da yine ekonomiye getirdiği faturanın ağırlığını bu iki grubun dışında genel ekonomi ve sosyal gruplar çekmekte ve ödemektedirler. Hatta bu grevlerden dolayı duran üretim branşlarından bazıları dışarıya mal ihraç eder niteliktedir. Sonuncu bir nokta, ücret ve gelirler dengesizliğinin devam etmesidir. Burada bu sene hepimizin hatırlayacağı bütçedeki katsayı konusuna girmek istiyorum. Katsayayı fazla artırmamak temayülü olmuştur. Bu yorumu bir insan, bir memur olarak, memnuniyetle karşıladığımı söylemek isterim. Fakat aynı durum, işçi ücretleri ve destekleme fiyatları için olmamıştır. Dolayısıyla ücret ve gelirler politikasında da dengesiz gelişmeler olmuş, destekleme fiyatları ve işçi ücretlerine, bir tarafın, bu işte karar vermeye müessir tarafın; istediğiniz kadar isteyin, öbür tarafında verebildiğimiz kadar verelim yaklaşımı bir yandan da bu dengesizliği yaratmış. Tabi dengesizliğin sosyal başka neticeleri de vardır. Uçlar çok belirgin hale gelmiştir. Türkiye'de. Biriketlerle ev yapmak isteyen vatandaşlar binlerce, onbinlerce mevcutken, fiyatları yükselen lüks yatları çoğalan tüketim grupları da Türkiye'de yine belirgin hale gelmiştir. Bu genel ekonomik tablo ana sorunları oluşturuyor. Bu tabloda müsbet bir gelişme yapabilmek için tedbirler alınmıştır. Tedbirler hakkındaki kanaatlerime geçerken yine kısaca sebepler üzerinde de birkaç kelime söylemek istiyorum. Bu tablo nasıl ortaya çıktı? Birinci önemli sebebi ben ekonomi idaresindeki zaafta buluyorum. Nitelikten son kararlar hakkında, bayatlatılmış kararlar derken, tedbirleri zamanında almamak önemli rol oynuyor. DPT, Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası gibi ekonomi idaresinde karar mercileri zamanında hareket etmemektedirler. Zamanında politikacıların önüne bu paketleri götürmemekte, bilâkis son tecrübeye gördüğümüz gibi, politikacılar oturup bu paketi haftalar ve aylarca hazırlama durumundadırlar. Buradaki teknişyen kadrosunda bir zaaf mı vardır? Yoksa teknişyen kadrosunun tesbit ettiği tedbirleri götürme ve müdafaa etmede mi bir zaaf vardır, o , işin bir başka yönü. Ortaya çıkan, ekonomi idaresinde konjonktür ve bünyesel tedbirler zamanında alınmamakta ve bunlar sonradan daha büyük neticeler doğuracak şekilde ortaya çıkmaktadır. İkinci sebep; ekonomik taviz politikası son birkaç senede alabildiğine devam etmektedir. Bunun üzerinde tekrar duracak değilim. Üçüncüsü endüstri münasebetleri bozuktur. Bu bozukluğun yine enteresan bir noktasını işaret etmek isterim. İşçi ücretleri artık bazı sektörlerimizde endüstri münasebetlerini düzeltici niteliğini kaybetmiştir. Siz o sektörlerde anormal artışlar dahi yapsanız, ki yapılıyor, buna rağmen oralarda endüstri ihtilafları devam et-

ime niteliğini gösteriyor. Bu işlerdeki anormal ücret yükseklikleri artık herkesin odikkatini çekiyor ve söz konusu olmağa başlıyor. Ücretleri yükselttiğiniz zaman dahi randıman, verim alamıyorsunuz bu sektörlerde. Türkiye deneme ve kontrol gayelerine yönelik olarak bu sektörlere dışardan işçi getirmeyi düşünmeli. Bunların başında belediye hizmetleri geliyor. Bazı belediye hizmetleri var ki, bunlar, toplu sözleşmelerini biliyorum, (İstanbul Belediyesinin, Temizlik İşçileri ile son akdettiği toplu sözleşmesini) buradaki ücretler ve hizmet şartları oradaki çalışanın tatmin gayesine değil, başka gayelere, belki orada tutma gayesine yöneliyor. İnşaat sektörünün bazı kısımlarında, deniz yollarında görüyoruz. Dolayısıyla belki terbiyevi manada, yani piyasanın ücret politikasının terbiyesi manasında bazı dost uzak ve yakında ülkelerinden, Pakistan gibi, işçi getirme yoluna ait kolaylıklar sağlamak lazımdır. Bunun misalini ben Kıbrıs'ta gördüm. Müsaade edilmiştir. bazı Pakistanlı işçilere. Hem ücretlerde bir regülasyon yapmış belli bir ölçüde, hem de hizmetler daha iyi yürütülmeğe başlanmış. Yabancı işçilerin İstanbul'un temizliğine daha etkili olacağına ben kaniyim. Nihayet sosyal politikadaki yanlılar da bu tablonun ortaya çıkmasına yol açtı. Son olarak tedbirler hakkında konuşalım, Bu tabloyu düzeltebilir mi bu tedbirler? Tedbirler artık zaruri idi. Ve bir takım ana maddelere zam yapılması bu zaruret karşısında kaçınılmazdı ve yerinde olmuştur. Petrol güzel bir misal teşkil edebilir. Beklenen ve hazineye yük olmakta devam eden bu kalem halledilmiş bulunuyor, diğerleri de öyle. Detaylarına girmek istemiyorum. Fakat hemen şunu burada söylemek lâzım ki, bu kısa vadeli bir koruma tedbiri olacak, psikolojik bir etkisi olacak. Türkiye'de bir müddet sonra zam yapılmayan malların fiyatlarına zam yapılma tazyiki ortaya çıkacak. Meselâ bunlardan, tüp gazı alırsak, kullanılabilir, ramplase edilebilecek yerlerde tüp gazının kullanımı artacak, daha çok tüp gazı kullanılacak. Çünkü nisbi olarak fiyatı ucuzlamış olacak. Bunun talebi artacağı için ve yine kabul edilebilir ki arz bu talebi karşılayacak derecede artırılmış olsun, sübvansiyon yapmadan bunun fiyatını belli noktada tutmak imkânsız hale gelecek. Aynı şey seyahatler için söylenebilir. DDY'na zam yapılmadığı söyleniyor. Girdilerde artış olacağı aşikâr. Çünkü fuel—oil'a, elektriğe zam yapılmıştır. Bir müddet sonra ödenen fiyatların DDY'da çok ucuz olduğu ve Hazinesinin buna devamlı şekilde sübvansiyon yapmasının yanlış olacağı ortaya çıkacak ve bir müddet sonra yine bunlara zam yapılma zarureti belirecektir. Dolayısıyla bu tedbir, sosyal amaçlı bir tedbir olarak görülmesine rağmen, yerinde bir tedbir olmasına rağmen geçici niteliği vardır, kanaatindeyim. Ayrıca bu paketde bazı noksanlıklar olduğu gözükmektedir. Paket açılıyor, fakat ekonomik ve sosyal politikada alıştığımız bazı yerler boş. Bunun başında gelirler ve ücretler politikası geliyor. Ben bütün metni okudum. Bir noksanlık olmasın diye. Buna ait hiçbir şey gözüküyor. Ücret artışları nasıl bir mekanizma içersinde bu politikaya uyarlı bir şekildedir? Çünkü ana gayesi bir istikrar politikası olduğu anlaşılıyor. İstikrar politikası kendiliğinden bazı ekonomik faktörlerin disiplini edilmesini zarureti ortaya çıkarır. Memur katsayılarını disipline etmek imkânı vardır. Seçimler henüz yapılmıştır. Onu son anda Bütçe sevk edilirken de yapabilirler, daha dar tutabilirler. Fakat ücretler, destekleme politikası gibi meselelerin, ekonomik faktörlere ait tedbirlerin şimdiden belirlenmesi ve bu paketin içersinde yer alması lazımdı. Bunu göremedim. Bütçe politikasına ait bazı kararlar var. Fakat onlar da yetersiz görünüyor. Şu bakımdan ki; bir aylık çalışmanın mahsulü olarak ortaya konulmuştur, bu bir aylık çalışmanın mahsulünün spesifik olması gerekirdi. Şu noktalarda, şu tedbirler alınacaktır, vergilerde şu tedbirler alınacaktır, cari harcamaların artışları şu seviyede tutulacaktır. Yatırımlara ait bundan sonraki dönemde hacim ne olacaktır? Bu rakamlar bir aylık süre içersinde rahatlıkla bu-

lunabilirdi. Bu noktada noksanlıkları işaret etmek istiyorum. Noksanlığın bir üçüncü ana kategorisi sosyal politikada... Bundan önceki bir aylık Hükümet, ilk ve ikinci günleri bazı grevler üzerinde durdu. Tesadüfen ben Ankaradaydım. Genel Müdürlerden iki tanesi bana müracaat ettiler ve Hükümetten böyle bir direktif geldiğini, bu grevlerin nasıl halledileceğini görüşmemizi istediler ve orada gördüm ki, büyük hassasiyetle bu grevleri halletmeğe çalışıyor, bundan önceki bir aylık Hükümet. Bu pakette sosyal politikanın bugün çok belirli hale gelmiş olan ve ekonomiyeye tesir eden bu düğümü de nasıl çözülecek, yok; o da eksik bir nokta olarak duruyor. Para politikasına ait de fazla bir şey söylenmiş değil. Son olarak tedbirlerde bir diğer noksanı işaret etmek isterim. Metni okuyunca, görüyoruz ki, paketin içerisindeki bazı yiyecekler hangi niyete yerseniz o tadı verecek nitelikte. Geneldir ve temenni gibi, hatta Hükümet Program cümlelerine benzeyen bir yaklaşım tarzı içerisinde. Bunu nasıl yorumluyacagız? Acaba spesifik bazı tedbirler alındı da bu tedbirlerin sadece ana felsefesi mi tu dekle-rasyonda bulunuyor? Yoksa bir nevi eksperlere, demin saydığımız ekonomik kuruluşlardaki eksperlere direktif mi veriliyor, bunu da çıkarmak zordur. Ne-tice olarak bir kaç cümle ile özetlemek istersek, bu tedbirler zaruri idi, zamların bir kısmı şayet teknik hesapları iyi yapılmış ise yerinde olmuştur. Fakat nok-sanlıklar vardır, ayrıca belirsizlikler vardır. Kısa vadeli bir politikaya dönük-tür. Herhalde uzun vadeli —uzun vadeden kastım bir plân dönemini biraz aşan— ve orta vadeli — o da 1-2 sene içerisindeki — ekonomiyeye istikrara getirecek ted-birleri belki 78 programında yahut da bütçe dökümanında göreceğiz, Bu bekle-yiş içerisinde yorumumu bu noktada bitirmek isterim. Teşekkür ederim.

ERSOY : Teşekkür ederiz Sayın Yalçıntaş. Sayın Soysal, Sayın Yalçıntaş meseleye tedbirlerin istinad ettiği ekonomik bazdan alarak, niçin bu tedbirlere ihtiyaç vardı, ne zaman hangi şartlar içinde alındı ve nereleri eksik kaldı nok-tasına ışık tutan bir konuşma yaptılar. Acaba siz nasıl bir çerçeve içerisinde bu tedbirleri değerlendirmek düşüncesinde olursunuz?

SOYSAL : Efendim, doğrusunu söylemek lazımsa, Sayın Yalçıntaş, me-seleye o kadar güzel yaklaştı ve o kadar iyi eleştiride bulundu ki, söyle-yecek çok şey kalmadı. Ama bu sabah okuduğumuz istikrar tedbirleri manzume-sinde gözüme çarpan sivri noktaları, beklediklerimi ve bulamadıklarımı da belirteyim izin verirseniz. Hemen söyleyeyim ki, bu alınan kararlar manzume-si Türkiye'nin bugün beklemekte olduğu iktisadi bunalımdan çıkma, üretimi artırma ve özellikle dış ticaret tıkanıklığını çözmeye çarelerini getirmemiştir. Türk Ekonomisi sıkışıklığına devam edecektir kanısındayım. Daha çok sıkışıklığa doğru gidecektir. Bunlar, hocamın da belirttiği gibi zaten beklenmekte olan kar-rarlardır. Üstelik beklediği dozda da çıkmamış, çok ılımlı çıkmıştır. Ama ben bu ılımlı, doğal görüyorum. Çünkü koalisyonların oluşturduğu Hükümetlerde her Partinin kendi görüşü, programındaki iddiaları, diğer partinin iddiaları ile çar-pıştığı zaman bazı ödünlerle budanmaktadır. Fikrimi teyid eden ikinci bir nok-ta da, meselâ hepimizin, her zaman savunduğumuz tasarrufları artırma zorun-luğuna ait kararların bu manzume içinde bulunmayışıdır. Mevduat faizleri art-mamıştır. Tasarrufları ödüllendirecek şeyleri heyecanla aradım. Hiçbir şey bu-lamadım. Hatta indeksli tahvillerden bahseden hocalarımız vardı. Bunlara yak-laşma bile yok. Başka bir tasarrufu, mecburi tasarrufu savunan ve yaygın şe-kilde aylardır beklediğimiz vergi konusuna hiç temas yok. Böyle bir kararlar manzumesinde ben vergi bekliyordum. Vergi kelime olarak bile dokunulmamış-tır. Bunlar kararların ödünlerle ılımlaştırıldığı ve budandığı fikrini teyid eder niteliktedir. Kanımca muhterem hocamın çok iyi ifade ettiği gibi Tür-

kriye'nin bugünkü meselesi şunlardır: Türkiye'de öncelikle üretimi artırmak lâzımdır. Türkiye'de üretim, yatırımlardaki artışa rağmen nisbi olarak düşmektedir. Bunun nedenlerini çok iyi tahlil ettim, üretimi artıracak bir tedbir görmedim. Türkiye'de tasarrufu artırmak lâzımdır. Bu ya cebri olur ya gönüllü olur. Her ikisine de ilaç görmedim. Türkiye'de döviz kazançlarını artırmak lâzım ve Türkiye'yi bugünkü dar boğazdan çıkaracak hatta üretim ikmalden geçişine göre, üretimi bugün bloke eden ikmallsizliği çözmenin ani kararı dövizi bulabilmektir. Dövizi bulmanın da çaresi zannediyorum şu tablonun içerisinde yaktır. Şimdi, Türk sanayi mamullerinin ihracatını 15-20 tedbirle artırıp Türkiye'yi dar boğazdan çıkarmak iddiası kısa vadede tahakkuk edecek nesne değildir. Bu manzume içinde getirilen ve anormal olmayan, dünya ülkelerine çeşitli şekilde tatbik edilen üç tane tedbire dikkatinizi çekerim: 1 — Geçici ithalâtı işleteceğim diyor, bu karar. Geçici ithalât, muvakkat ithal mekanizması yıllardan beri Türk dış ticaret rejiminde vardır. İşlemez ve Türk bürokrasisi bunu benimsememez. Türk bürokrasisi bu elbiseyi giymez, yine giymeyecektir. Bürokrasi hazır değildir buna. Ayrıntılarına girmiyorum. İkinci ve çok önemli bir konu, satılan mamul karşısında kazanılan dövizin yarısını kotalarda olmak ve kendi ihtiyacı bulunmak kaydıyla kullanma hakkını tanıyacağım diyor. Fevkalâde iddialı ve akılcı bir şey. Sanayicilerin 15 yıl evvel savundukları mekanizma. Bunu da bürokrasi sabote edecektir. Kamuoyu da sabote edecektir bunu. Ufak tefek bir iki de suistimal olursa, ki olur, büyük kitlenin bunu kullanmasını önleyecektir. Üçüncüsü fevkalâde nazik bir konudur. Tartışılmağa değer ve kesinlikle işlemez. Bunu rahatlıkla söylüyorum. Bu konularla 20 yıldır uğraştım. Türk sanayiinin girdilerini, batı sanayiinin girdileri ile eşleştireceğim diyor. Olmaz, arkadaşlar. Bunlar anormal şeyler değil. Ama Türkiye'nin kamuoyunda ve bürokrasi içinde didiklenen bir özel sektör yapısında bunları işletmek mümkün değildir. Romantik olmayalım. Yoksa tedbirler akıllıdır. Ne kalyor döviz kazanmak için elimizde, bunun dışında? Döviz kazanmak için, işçi. İşçinin dövizini buraya celbedebilmek için, devalüasyon bekleniyordu. Olmadı...

ERSOY — Acaba sayın Soysal, kararlar arasındaki bir tedbiri, döviz hozdurulduktan sonra 5 yıl boyunca yapılacak devalüasyon yahut ayarlanmalarla yükseltilecek kurla ödenen miktar arasındaki farkı işçiye ödemeğe devam etmek şeklinde olacağı anlaşılan yeni uygulamayı işçi dövizlerinin girişini artırma yönünde önemli bir tedbir olarak görmüyormusunuz?

SOYSAL — Hayır önemli görmüyorum. Bu tedbir belki bir devalüasyonu hemen takiben alınsa idi uygun olabilirdi. Şimdiki halde işçinin hali hazır kaybı telâfi edilmemiş oluyor.

ERSOY : Evet Sayın Gönensay, acaba siz bu konuda görüşlerinizi lütfeder misiniz?

GÖNENSAY : Teşekkür ederim. Ben Türk ekonomisini bugünkü geldiği durumda, ne olursa olsun, ne şekilde tedbirler getirilirse getirilsin önümüzdeki 1-2 hatta 3 yıl bir bunalım, duraklama, yavaşlama geçireceği kanaatindeyim. Önemli olan getirilen tedbirler ile bu 2-3 senelik yavaşlama ve bunalım döneminden sonra tekrar dengeli ve hızlı kalkınmanın sağlanıp sağlanamayacağı konusunu idi. Kanaatimce bu getirilen tedbirler bu önümüzdeki 2-3 senelik bunalımı ve yavaşlamayı azaltmayacaktır. Hatta belki hızlandıracaktır ve bu 2-3 senenin sonunda herhangi bir çözüm getirmeyecektir. Benim tedbirler konusundaki kanaatim bu. Niçin böyle olduğunu isterseniz biraz daha ayrıntılı olarak anlatabilirim. Önce biraz daha geriye doğru giderek bakalım: 1970 senesinde çok yüksek oranda bir devalüasyon yapıldı. Kur Türkiye'de çok önemli bir fiyattır.

Nelerin ithal edileceğini, nelerin ithal ikamesi olarak üretileceğini ve nelerin, ithal ikamesi olarak üretilenlerinin de ne miktarının dışarıya ihraç edileceğini, ne miktarının iç piyasada satılacağını tayin eden çok kritik bir fiyattır. 1970 de yüksek oranlı bir devalüasyon yapıldı. Ondan sonra bakarsanız 1971—72 de Türkiye'nin dış açığı azaldı. 1973'de fazlalık verdi ve bu sağlam dış dengenin üzerine Türkiye Ekonomisi 1973'den 76 senesine kadar çok hızlı bir şekilde büyüdü. Yılda % 8 oranında büyüdü ve nihayet, tarihinde rekordur, üç sene aşağı yukarı % 8 lik bir büyümenin elde edilmesi. Yani 1970 — 1976 ya kadar büyüğimizi çizdiğimiz zaman böyle bir manzara görüyoruz. Fakat 1973—1976 arasındaki büyüme aynı zamanda enflasyonla beraber gitti. Türkiye'de % 20 civarında enflasyon oldu. Dünya ortalaması % 7 civarında idi. Yani Türkiye'deki enflasyon hızı dünya ortalamasının çok üzerinde olduğu için bu çok kritik dediğimiz fiyat, döviz kuru, dengeyi sağlamaktan uzaklaştı. Ekonomiyi yanlış şekilde etkilemeğe, yönlendirmeğe başladı ve bunu da çok aşikâr olarak ithalat dar boğazında, ödemeler dengesi dar boğazında gördük ki, bunlar bugün Türk Ekonomisini durdurma durumuna gelmiştir. İki alternatif olabilirdi bu analizden sonra: Birinci alternatif, tedbir paketi içinde yüksek oranda bir devalüasyon yapmak ve ihracat — ithalat ikâmesi arasındaki teşvik mekanizmasını yeniden yönlendirmek, bir takım deflasyonist tedbirlerle de enflasyonu frenlemek. Bu, büyüme hızını düşürecekti bence. % 8 devam edemeyecekti, bir bunalım geçirecektik. Belki % 6 ya düşecekti. 2-3 sene için belki % 6 civarında seyredecekti. Fakat Bu tedbirler 2-3 sene sonra Türk Ekonomisinin tekrar atılım yapmasını, dış dengesini sağlayarak bu sefer ileride, giderek, belki tekrar % 7-8 büyüme hızına ulaşmasını sağlar idi. Yani biraz evvel de söylediğimiz gibi ne olursa olsun Türkiye Ekonomisi 2-3 sene içerisinde bir yavaşlama geçirecekti, fakat bu 2-3 sene sonunda çözüm bulunup bulunmayacağı, yani bugünkü tedbirlerin 2-3 sene sonra çözüm getirip getirmeyeceği önemli idi. Çünkü yönlendirme bir zaman alacaktı. Gördüğüm kadar, bu tedbirler bu alternatife yakın değildir. Diğer yapılan şey, kur, hiç ayarlanmamıştır. Olduğu gibi bırakılmıştır. Enflasyon % 20 nin altına kolay kolay indirilemeyecektir. Bu durumda kur ve yeniden Türk ekonomisini yönlendirme bakımından hiçbir şey yapılmadığını kabul edersek, Türkiye'nin GSMH büyüme hızını düşürmemesi için % 8 büyümenin devam etmesi için çok kaba hatlarıyla yaptığım bir hesaba göre, 1980 e kadar aşağı yukarı 10 milyar Dolar dış kaynak ihtiyacı vardır. Bu dış kaynak ihtiyacı, bulunması imkân olmadığına göre, aşağı yukarı her sene 2.5-3 milyar Dolar'ın üzerinde dış kaynak bulunamayacağına göre Türk Ekonomisi çok daha fazla duraklayacaktır. İthalat kısıtlamasına bağlı olarak duraklamağa başlayacaktır ve belki de 1980 lerde % 4-5 e doğru düşecektir. Tedbirler hakkındaki genel değerlendirmem böyle. Yani ekonomide ithalat ve ihracat arasındaki teşvik ve yönlendirme, fiyat mekanizması üzerinde yeterince durulmamıştır. Getirilen tedbirler sadece deflasyonist tedbirlerdir. Deflasyonist olduğu için, döviz kazandırıcı hizmetleri finanse etmek imkânlarını fazlalaştırmıyacağı için ekonomiyi duraklatacaktır. Bir devalüasyonda olduğundan çok daha fazla duraklatacaktır, biraz sonra ayrıntıları ile incelemeğe çalışacağım. Ve 2-3 sene sonra da herhangi bir çözüme götüirmeden duraklatacaktır. Benim tedbirler hakkındaki genel kanaatim bu. Ayrıntılarına girersek tedbirlerin; aslında kur ayarlamasına benzeyen, bazı şeyler var. Fakat ters şekilde, yanlış yapılmış, yarım — yamalak getirilmiş ve ters neticeler vermeğe mahkûm. Evvelâ ödemeler dengesi konusu üzerinde durayım. Meselâ Türk firmalarının getireceği DÇM hesaplarının % 50 sine kadar ithal gereklerini bu dövizle karşılayabilmeleri, bir anlamda bu işlemler için Türk lirasının değerinin, kambiyo kurunun serbest bırakılması, dalgalanmaya bırakılması

demektir. Siz bu DÇM'yi nereden bulacaksınız. Kimse size nereden getirdiğini söylemeyecek. Demek ki, muhtemelen işçilerin dövizleri bu kanaldan gelecektir. İşçilerin dövizleri resmi kanaldan gelmeyecektir. İşçilerin dövizini falanca firmasının DÇM hesabı olarak gelecektir. Buna çok yüksek bir kur ödenmiş olacaktır. Çünkü şimdiye kadar bu şekilde karaborsadan, serbest piyasadan elde edilen dövizle yapılabilecek sınırlı idi. Onun için serbest piyasadaki Dolar kuru da 20.— TL civarında seyir ediyordu. Çok fazla artmıyordu. Şimdi bütün ithal ihtiyaçları bu yönden karşılanabileceği için, zaten daralmış bir vaziyette Türk Ekonomisi, ihtiyaçlar fazla, korkunç bir talep patlaması olacaktır ve bu, serbest kurda bu işlemler için belki doların değerini 30-35 TL'nin üzerine çıkaracaktır. Yani bir anlamda, devalüasyon değil hatta çok daha fazlası, bir kısım işlemler için yapılmıştır. Bunun deflasyonist etkisi vardır. Yatırımları azaltıcı etkisi vardır. İthalatı azaltıcı etkisi olduğu için büyümeyi de azaltıcı etkisi vardır. Çünkü çok pahalılaşacaktır kur. Diğer bir kötü tarafı, bir diğer taraftan da 18.— TL. dan resmi kurdan bir takım ithalat yapılmaya devam edilecektir. Bunları kim yapacaktır? Bunları yapanlar büyük bir rant kazanma durumunda olacaktır. Bir de üstelik ikilik getirilmiş oluyor.

ERSOY : Ayrıca Sayın Gönensay, gerek DÇM hesabı açtıranlara % 50 ye kırdır ithalat için döviz tahsisi gerekse sanayi ürünü ihraç edenlerin ihracattan elde ettikleri dövizin % 50 sine kadar bir kısmının kendi ithal ihtiyaçlarına sarfına yetki verilmesi, Hükümetin, şu aldığı tedbirlerle memleketin ithalat ihtiyacını normal düzene sokamayacağına kendisinin de inanmakta olduğunu göstermez mi? Yani bu tedbirlerden ümitli olsa idi problemi ithalât rejimi ile hallederdi. Gene bu tıkanıklıklar devam edecek. Gene talepler Merkez Bankasında transfer bekleyecek olmalı ki, bundan kurtulmak isteyenler için yeni tanzimler yapıyor diye düşünüyorum.

GÖNENSAY : Tamam, haklısınız. Bir yerde herkes kendi başının çaresine baksın, ne bulursa bulsun demeğe getiriyor. Fakat meselenin kötü yönü şu: Sırf ithal kurunu bir yerde serbest bırakmış anlamına geliyor bu. Önemli olan ihracatçıya da teşvik verilmesi. İhracatçıya yeterli teşvik verilmiyor. Çünkü sanayi ihracatından elde edilen dövizin % 50 kadarını kendi ihtiyaçları için kullanması kâfi derecede genelliği olan bir teşvik tedbiri değil. Her ihracatçının bu derecede ithal ihtiyacı olmayabilir. Önemli olan genel bir tedbir getirerek ihracatçıya bir prim vermektir, ki bir kur ayarlaması bunu yapardı. İhracatçılar bundan faydalanırdı. Hiç olmazsa, bu tedbir getirildiği zaman devir edilme hakkı verilseydi. Yani ihracatçı kazandığı dövizin % 50 sini mutlaka kendi ihtiyaçlarında değil de başka birisinin ihtiyacı için başka birine devir edebilecek olsaydı o zaman ihracatçı gerçekten mükâfaatlandırılmış olurdu.

ERSOY : Acaba bir saplama daha yapabilir miyim Sayın Gönensay? Bu tedbirler size: «artık devalüasyon falan yok, yaptığımız budur» Hükümetin bunu seöylediği izlenimini mi veriyor, yoksa bu işin devalüasyon tarafı IMF müzakerelerinin sonucuna ve pazarlığın bir neticeye bağlanmasına mı talik edilmiş, nedir bu noktadaki yorumunuz?

GÖNENSAY : Benim yorumum şu: Getirilen bu tedbirler içinde bulunduğumuz dar boğazı çözmeğe yetmeyecek. Ancak bir takım çok zorunlu hallerde zoraki bir takım dövizlerin kazanılması, zararına ihracat yapılması, zararına ihracat dolayısıyla elde edilen dövizin kendi ithal girdileri için kullanılması, binaenaleyh döviz maliyetinin yine o ihracatçı için de 35-36 liraya çıkması sonucunu verecektir. İhracatçı eline geçen Dolar'ın yarısını zaten Hükümete resmi kurdan devrecek-

tir. Diğer yarısını kullanabilecektir. Bunun hesabını yaparsanız, zararına da sattığını hesap ederseniz 1 Dolar'ın maliyeti çok yükseğe gelmiştir. Ben onun için bu tedbirlerin, genellikle yoksun olan bu tedbirlerin bizim ödemeler dengesindeki dar boğazı çözebileceğini zannetmiyorum. Çözemediğine göre ve dışarda da bizim ekonomimizi çok büyük sarsıntılara sokmayacak kredi imkânları olmadığına göre ilâve birtakım başka şeyler yapmak gereği ilerde duyulacaktır. Ümidim, bu bir an evvel duyulsun, çünkü geçirilecek zaman kaybolmuş zamandır. Bu tedbirlerin Türk ekonomisini bu dar boğazdan çıkaracağına ben katiiyen inanmıyorum.

ERSOY : Sizce tedbirin bir tanesi kararlaştırılmış da bekletiliyor değil. Fakat, duruma göre belki bu ihtiyacı gene duyacaklar.

GÖNENSAY : Bilemiyorum. Benim bir bilgim yok. Fakat iktisadi analizime dayanarak diyorum ki, bu tedbirler bir sonuç veremeyeceğine göre başka tedbirler aranmak mecburiyetinde kalınacaktır. Ümit ederim bir an evvel arransın, daha fazla vakit kaybetmeyelim. Olumlu yönlerine gelirse: KİT'lerinin finansmanı için Merkez Bankasına başvurmak imkânlarının kaldırılacağı kâğıt üzerinde çok önemli bir tedbir. Çünkü Türkiye'de enflasyonun başlıca kaynaklarından bir tanesi budur. Fakat bunun ne derecede, nasıl uygulanacağını görmek lâzım. İnkinci bu uygulansa bile Merkez Bankasının para — kredi alanında diğer uygulamaları öyle clabilir ki, bunu erozyona uğratar. Ve enflasyonun bu kaynağını ortadan kaldırırken başka uygulamalarla tekrar enflasyona sebep olunabilir. Onun için bu olumlu bir ibaredir, fakat nasıl uygulanacağını zaman gösterecektir. Ve Merkez Bankasının vaziyetleri gösterecektir, antiinflasyonist bu tedbirin ne derecede etkili olarak uygulandığını. Fiyat artışları tabii zaruri idi. Bu aslında antiinflasyonist bir tedbirdir. Yani fiyatları artırmakla beraber gerek bu işletmelerin açıklarını ortadan kaldırıp Merkez Bankası finansmanına başvurma zorunluğunu ortadan kaldırması bakımından, gerekse zaten birikmiş aşırı talebi emmesi bakımından aslında deflasyonist tedbirlerdir. Zaruridir, fakat biraz evvel de belirttiğim gibi deflasyonist tedbirlerin yanında ekonomiyi yeniden yönlendirecek tedbirler getirilmemiştir. O bakımdan uzun vadede duraklamanın sonunda dış dengesini sağlayabilecek bir hızlı büyüme konusunda bana bir ümit vermiyor bu tedbirler.

ERSOY : Gene mazur görürseniz bir saplama daha yapmak istiyorum, Sayın Gönensay. Bu tedbirlerin genel karakterini damgalarken, deflasyonist yönüne birkaç defa dokunduğunuz için söz alıyorum. Ben bu derece deflasyonist etkisi olacak tedbir pek göremedim. Siz Hazine avansına ve emisyonla fazla gıdilmeyeceği şeklindeki umumi cümleye refere ediyorsanız; O zannederim ki, zaten tedbir vasfında değil. Böyle bir beyan havada kalmağa mahkumdur. Çünkü yatırımları durduracağım demiyor. Gelişme hızını düşüreceğim demiyor. KİT'lerine ek vazifeler vermeyeceğim demiyor. Ne yapacak, mecburen ona el atacak. Zaten hiçbir Hükümet Hazine avansını son noktasına kadar kullanırken veyahut limitleri aşarken bunu arzıyla yapmamıştır. Hep bunun kötü olduğunu bile bile, elinde başka imkân olmadığı için buraya el atmıştır. Başka tedbir geliştirmeyeceğine göre emisyon yolu, Hazine avansındaki limitleri aşma devam edecektir bence. Bunun dışında deflasyonist karakteri hakim olan tedbir veya size bu endişeyi veren husus acaba neydi?

GÖNENSAY : Aslında şunu zikretmem icabeder: Deflasyonist tedbirler hakikaten aşırı tedbirler değildir. Yani benim söylemek istediğim, deflasyonist tedbir var, yeniden yönlendirecek tedbir yok. İkisinin birlikte olması gerekirdi. Def-

lasyonist tedbir hakikaten çok şiddetli değil. Fakat bazı deflasyonist tedbirler var. Onları isterseniz sıralıyayım: Evvelâ şunu söyleyeyim bu deflasyonist tedbirler talebin kısılmasından ziyade zorunlu arz kısılmalarıyla ilgili deflasyonist tedbirlerdir. Bir tanesi, finansman imkânları olmadığı için ithalâtın kısılması, yani bu paket dış finansman konusuna bir çözüm getirmediğine göre, ithalat önemli ölçüde kısıtlanacaktır. 5,5 milyar plânlanmıştı 1977 için. Ben 4 milyarın üzerine çıkabileceğini bu sene hiç zannetmiyorum. Bu önemli bir deflasyonist etki yapacaktır. Yani ithalâtın, arzın kısıtlanmasından da deflasyonist etkisi vardır, yatırımlar yönünden... İkincisi Merkez Bankasında resmi kurdan döviz bulamayacaksınız. Bu kısıtlı. Fakat DÇM hesabı olarak getirdiklerinizin % 50 sini kullanabileceksiniz. DÇM hesabı olarak getirdiklerinizin maliyeti çok yüksek olacak. Ne kadar olacağını bilemiyorum, fakat serbest piyasada teccüss edecek, çok pahalılaşacak. Binaenaleyh ithalata bağımlı olan yatırımları ve üretimi pahalılandırdığı için burada bir deflasyonist etkisi olacak. Diğer marjinal deflasyonist etkiler, ithalat teminat oranlarının yükseltilmesi v.s.

ERSOY : Bilhassa şu var; bankaların münzâm karşılıkları yükseltildi. Gerçek manada deflasyonist tedbir o.

GÖNENSAY : Bir de fiyatların ayarlanmış olması da bir deflasyonist etki. Çünkü aşırı talebi emecektir bu. Fakat zannediyorum ithalâtın dolaylı olarak pahalılaşması ve ithalâtın kısılması önemli deflasyonist etki yapacaktır. Yatırımları pahalı hale getirici, kısıtlayıcı, dolaylı tedbirler var burada. O neticeyi verecek tedbirler var.

Bunun yanında döviz kazancını da teşvik etmiş olsaydı, bu duraklamanın sonunda mesele aşılabılır ve finansman imkânları doğardı. Fakat bu durumda yalnız ithalâtı pahalılaştırıcı, yatırımları yavaşlatıcı deflasyonist etkileri var. Uzun vadede ihracatı teşvik edici ciddi bir tedbir bulamıyorum. O bakımdan çarpık ve yarım.

ERSOY : O konuda bir hüküm var: "İhracat için teşvik edici her türlü tedbir alınacaktır". Benim vergi iadelerine dokunulmamış olmasından çıkardığım netice, devalüasyon konusunun hafızada tutulduğudur. Yoksa bunlara dokunurlardı diyorum.

YALÇINTAŞ : Acaba AET ile olan münasebetlerimizin bunda rolü olmaz mı?

ERSOY : Her madde AET için büyük tehdit taşıyor zannediyorum. Zaten bazı maddeler için henüz marjımız var. Yani onlar ayağa kalkıncaya kadar bizim daha gidebileceğimiz nokta var. Üstelik kur 18 TL. da tutulursa Sayın Gönensay'ın dediği gibi, hele endüstri ile alakası olmayan bir ihracatçı ne yapsın? Taban fiyat politikasında stabilizasyonun işareti var. Bu yılki Bütün taban fiyatlarında var Pamukta da muhafazakâr davranıldı. Ama gene de geçen yılın üstünde. Geçen yıl ihracat yapamayan bu yıl nasıl yapacak?

GÖNENSAY : İhracatçının elde ettiği dövizin % 50 sini devlete, % 50 sini de herhangi birisine devretme hakkını getirmiş olsaydı. Kendi kullanacak demek, hakikaten bir iktisatçının kafasından çıkmayacak bir tedbir. Genellikten uzak. Devretme imkânı olsaydı o zaman hakikaten TL. kısmen bazı işlemlerde dalgalanmaya serbest bırakılacaktı.

ERSOY : O zaman o, döviz karaborsasını resmileştirmek gibi bir mana, vermez mi idi?

GÖNENSAY : Ama ithalat konusunda zaten resmileştirilmiş. İhracatta da resmileştirseydi. Yani bir tarafta resmileştirmiş, diğer tarafta hiçbir şey yapmıyor.

SOYSAL : Bu konuda durum şu, Sayın Gönensay: Bizim dış ticaret rejimimizin her sene çıkan ek bir talimatnameler manzumesi vardır. Onun içinde bir yönetmelik vardır. Mamul ihraç eden sanayicilerin kendi ihtiyaçlarını, getirmelerine has yönetmeliktir. Bu müessese zaten var. Yani kazandığımız dövizin % 50 sine kadarını fabrikanızın kapasite listesinde yazılı mallara belli kriterler altında harcayabilirsiniz. Bu bürokratik engellerle yürümüyor idi. Yarım yürümesine sebep görmüyorum. Sizin buyurduğunuz şekli, Pakistan tipik olarak uyguladı. Fakat bu şeylerden çıkardığım anlam sizinki gibi değil. O işlemeyen işi işleteceğim manasına yorumorum bunu. Eleştiriniz çok yerinde. Öyle sanayi türü var ki, kesinlikle ihracat yapmaz. Tuğlacımızın ihracatı yoktur. Bu adamın döviz ihtiyacı vardır.

GÖNENSAY : Şimdi o zorla, zararına ihracat yapacak

SOYSAL : Bazı sanayi türümüz vardır, ihracat yapmak için kurulmuştur. Konfeksiyon sanayiimiz. Hatta deri konfeksiyoncusuna içeri sat deseniz. Satmaz..

GÖNENSAY : İthal gereği yoktur.

SOYSAL : Haklısınız, Bunlar değiştirilecek çok önemli noktalar.

ERSOY : Evet, buyrun Sayın Yalçıntaş..

YALÇINTAŞ : Zannediyorum devamlı üzerinde durulan bir nokta var; o da: acaba bu tedbirlerin dövizle, kurla ilgili yönüyle, ileri bir vadeye ertelenmiş, devalüasyon var mı? Ben konuyu bu kadar dramatik görmüyorum. Şöyleki, son senelerdeki tatbikatı, TL'nin devalüe edilmesi tatbikatını gözönünde tutarsak bir nevi dalgalanmaya bırakılmış dedikimiz, zaman zaman yapılan ayarlamalar şeklinde bir devalüasyon devam edip gidiyor. Sayın Gönensay 1970 devalüasyonuna atıf yaptılar. Sayın Uras'da O günleri gayet iyi hatırlayacaklar. Enflasyon yönünden fevkalâde rahat bir nisbette bulunuyorduk. % 4,5 — % 5 civarında, 70'e kadar. Fakat ihracat ve döviz tıkanıklığı yüzünden...

GÖNENSAY : 58'den beri akümüle etmiş bir enflasyon...

YALÇINTAŞ : Akümüle etmişti. Fakat % 25 — 30 lara varan rakamlar içerisinde yüzmüyordu Türkiye Ekonomisi. Dolayısıyla bu küçük nisbetler üzerinde yapılmış olan % 66 lık bir devalüasyon derhal ihracatımızı açtı, 500 milyon Doları rüyamızda görürken milyarlık rakamlara ulaştık. Fakat bu son sene tatbikatında bu tedbirleri alanların 2-3 ay sonra önemli bir devalüasyon yapalım diye kararlı olduklarını zannetmiyorum. Yine belki küçük devalüasyon hadleri ile 3-4 ayda bir yapılacak bir tatbikata girebilirler. Sayın Gönensayın bir noktasına da müsaade ederseniz temas edeyim. Kalkınma hızı ile ilgili.. Kalkınma hızı rasyonel bir analizde önümüzdeki senelerde düşebilir. Ama şimdi Dördüncü Beş yıllık Plânın hazırlıkları var. Kalkınma hızı da bir komponent; Bir çok küçük hızların bileşkesinden ortaya çıkan bir şey. Bu küçük hızlardan bazıları şişirilerek, bundan kastım gerçek artışlar sağlayarak ve ithalâta dayanmayan diğer faaliyet kollarına da ağırlık verilerek, neticede bileşkenin yine % 7,8-8 de tutunma imkânları vardır. Yani kalkınma hızına bir kaç alternatif getirilebilirse Plânda, burada yüksek bir kalkınma hızı, belki sanayi sektörünün imalat sektöründe sağlanamaz da, konut, hizmetler sektöründe sağlanarak...

ERSOY : Genel ortalama olarak...

YALÇINTAŞ : Genel ortalama, bileşke içinde tutturulabilir.

ERSOY : Teşekkür ederim Sayın Yalçintaş. Acaba Sayın Uras bu konularda ne düşünüyorlar?

URAS : Efendim paket tedbir deyince, ne demek istiyorduk? Bir kere, paket tedbir deyince tedbir yapısal olmalı. Uzun dönemde Türk Ekonomisini etkileyecek tedbir olmalı. Yoksa günlük tedbirleri paket tedbir içinde mütalâa etmeğe imkân yok. İkincisi bu paketin içinde ekonomiyi etkileyecek tüm araçlar bir aramda kullanılmalı, birbiriyle ilişkili biçimde kullanılmalı, aynı zamanda kullanılmalı. Şimdi paket açıklandı, açıklandığı kadarıyla, acaba bu paket hakikaten böyle mi? Bakıyoruz, bu paketin içindeki bir takım tedbirler yapısal olarak uzun dönemde ekonomiyi etkileyecek ve ona yarar getirecek tedbirler niteliğinde değil. Örneğin «kendi dövizini kendin bul». Yani, «Kendin pişir, kendin ye», «Kendi uçağını kendin yap» usulü.. Bütün sanayicileri «salverecekler Avrupa'ya, git ara Avrupa piyasalarında, bul parayı, yarısını devlete ver, yarısıyla da istediğini getir. Yani bu uzun vadeli ciddi bir ekonomi anlayışı değil. O zaman örneğin döviz sorununun çözümü için getirilen tedbir uzun dönemli yapısal bir tedbir değil, tersine, geçici bir tedbir. Devlet ciddiyeti ile dönemli yapısal bir tedbir değil, tersine, geçici bir tedbir. Devlet ciddiyeti ile bağdaşmayan bir şey..

GÖNENSAY : Müsaade ederseniz burada bir saplama yapayım. Bulamayan ne olacak? 18 TL'dan kim alacak?...

URAS : Burada bir takım sosyal, göze batıcı hususlar doğacak. Bazı kişileri salvereceksiniz, git Avrupa'dan istediğin fiyattan döviz bul diyeceksiniz. Öbür taraftan da burada bir takım kimselere haklı da olsa 18.— TL'dan dolar vereceksiniz. 18.— TL'dan alanların, Avrupa'da döviz arayanlardan ne farkı var? Demekki ayrıcalıklar ortaya çıkacak. Bu açıdan yaklaşırsanız bunun paketle ilgisi yok. İkincisi; paketin içinde mevcut ekonomik araçlar. Yani iktisatçının, bizim seviyemizdeki iktisatçıların bile aklına gelen birçok ekonomiye müdahale araçları var iken beş tane mala zamlı ekonomi yönetilemez. Zaten fiyat dediğiniz zaman da akla sadece beş tane malın fiyatı gelmez. Fiyat deyince; malın fiyatı var, paranın fiyatı var, ki faizdir, dövizin fiyatı var, kur.. Burada malın fiyatı alınmış sadece. O da tüm malların fiyatları değil de sadece bir kısım malların fiyatı. Yani meselâ tüm ulaştırma sektörü değil de hangisi, politik olarak tümü etkilemezse onun fiyatı alınmış. Bir çok araçlar kullanılmamış. Hani faiz, hani kur politikası... Ondan sonra, tasarruflar konusunda sayın konuşmacıların söylediği, hani cebri tasarruf araçları? Şimdi efendim biz çok sofistike şeylerden bahsetmiyoruz. Lütfen ilgilenenler 10 Ağustos 1970 tarihli Resmi Gazeteye baksınlar. Türkiye'nin 10 Ağustos 1970 de yaptığı paket tedbirler hakikaten ilginçtir. Bundan 7 sene sonra, 10 Ağustos tarihli Resmi Gazeteye bile bakmadan, ekonomi bilmiyormuş gibi bir takım şeyleri paket tedbir diye ortaya koyuyoruz. Halbuki 10 Ağustos tarihli Resmi Gazetedeki tedbirler dikkatle incelenecek olursa, vergi tedbirlerinden, tasarrufu artırıcı tedbirlere kadar çok geniş bir kapsamı vardır. Bu, hakiki anlamda bir istikrar paketidir. Bu kararlar tecrübesi varken Türkiye'de politikaçlarımızın bunlara bakmak lütfunda bile bulunmadan akıllarından geçen hususlarla Türk Ekonomisini kurtarmağa çalışmalarını anlıyamıyor ve ortaya koydukları şeyleri ben paket olarak, kusura bakmayın, nitelendiremiyorum. Gelenler ancak el yordamıyla, pazarlıklarla yapılmış

zamlardır. Onun dışında ben uzun vadede ekonomiyi etkileyecek tedbirler olarak bu paketi düşünemiyorum. Bu birinci yorumum. İkinci yorum: Paket veya değil, bu açıklanan kararlar kime dönüktür? Yani niçin bu paketi ortaya çıkarmak zorunluluğunu duydu bu Hükümet?

Bunlarla ekonomi kurtulur mu? Yani Türk Ekonomisi bu sayede daha büyük atılımlara yönelir mi? Ben onu da zannetmiyorum. Bu tedbirlerle ekonomik atılım olmaz. Çünkü bunların içinde Türkiye'yi ekonomik atılımlara itecek ciddi bir şey yok. Sadece bir takım malların fiyatına yapılmış zamlar, cndan sonra geçici döviz kısıtlığını gidermek için yurt dışındaki işçi paralarını gayri resmi kanallara teşvik edici bir takım yollar devlet tarafından formüle edilmiş, hatta resmi hale getiriliyor bu tedbirlerle. Bunun Türkiye ekonomisine ne faydası olacak? Tam tersine Devlet her yıl aldığı 1 milyar döviz de önümüzdeki yıl maalesef alamayacaktır. Daha azını alacaktır. Yani önümüzdeki yıl işçi dövizinin resmi kanalla gelmemesi için herşey yapılmıştır.

GÖNENSAY : Bedelsiz ithalat da daha fazla genişletilmiş, oraya da kaymasına...

URAS : Bu dış çevrelere güven verir mi?

Bundan önce bu tip tedbirleri almış, bırakın geri kalmış ülkeleri, İngiltere, İtalya var önümüzde. Onlar neler aldı. Onların verdiği ödümler bütün dünya kamuoyunda görülmüş, yahut ekonomiyi istikrara getirmek için aldığı tedbirler. Durum böyle iken işte biz bu tedbirleri aldık, haydi siz de bize gerekli kolaylığı gösterin demekle onları da ikna edemeyeceğiz, demektir. O zaman benim korktuğum; elde edeceğimiz netice ürküttüğümüz kurbaga da değmiyor. Tam tersine, hem ekonomiyi, hem geniş halk kitlelerinin durumunu bozuyor, hem dışardakileri de memnun edemiyoruz. O zaman niye yaptık biz bunları? Hiçbir şey yapmasaydık, acaba ne olurdu? Bundan sonra olacak şu: Birtakım kimselere geçici bir takım otomobil getirme kolaylığı sağlıyoruz, dışardan parası bulunup da daha fazla otomobil gelebilir Türkiye'ye bu sayede. İşçi dövizlerinin daha büyük kısmıyla Türkiye'ye makina, hammadde v.s. gelecek ve kısa Lir süre ihtiyaç giderilmiş olacak... Önemli olan şu: Türk sanayicisi bu imkânlardan yararlanarak ömür boyu da üretimini sürdüremez. Hiç olmazsa kısa devrede bir takım sanayiye imkânlar sağlanıyor; her ne pahasına olursa olsun hammadde getirme olanağı sağlanacak, fakat bu uzun süre devm edemez. Onun için inşallah, tedbirler bu kadar değildir, bunların arkasından da bir şeyler çıkar diye ümit ediyorum. Yoksa bunlara tedbir demiyorum ben..

ERSOY : Sayın Soysal benim bir sorum var, müsaade ederseniz. Konuşmanız sırasında bir tedbire işaret etmişsiniz ve bunun kabili tatbik olmadığını söylediniz veya ben öyle anladım. O noktayı biraz tasrih ettirmek istiyorum. Bu, içerdeki ve dışardaki girdi fiyatlarının dengelenmesi tedbiri. Bildiğimiz gibi bu tekstilcilerin öteden beri söyledikleri bir şeydir. Pamuğu bize dışardaki fiyattan verin ki, pamuktan işlediğimiz mal dışardakilerle rekabet edebilsin derler. Bu bir ciddi argüman olarak ortaya konmuştur, Hükümetin önüne konmuştur. Ve Hükümet de şimdi bu fikri kabullenmiş görünüyor. Siz bizi böyle bir uygulama gereksiz midir diyorsunuz? Yoksa teşmil edilmemeli mi diyorsunuz, yahut bu tedbiri o manasıyla değerli mi bulmuyorsunuz? O noktayı acaba lütfen açıklar mısınız?

SOYSAL : Biraz daha açıklıyayım. Türk Sanayicisinin öteden beri kafasında oluşturduğu bir defî vardır. Bana girdileri batılının fiyatları ile ver, AET'ye re-

kabet ederek ben de ihracat yapayım der. Bu bir defidir. İktisadi değerinin Türkiye'nin ekonomik kalkınmasında ve endüstriyel yapısında geçerli olduğuna inanılan bir sanayici değilim. Başka deyimle Türk Sanayiine girdileri, enerji dahil, materyal girdileri tümüyle Alman Sanayicisinin, şartları ile fiyatları ile sağlıyoruz. Türk Sanayi onunla rekabet edemez. Ama bu, def'i olarak kullanılmıştır. Son zamanda sizin buyurduğunuz gibi tekstilcilerin ağzına kadar gelmiştir. Aslında bunun isim babası tekstilciler değildir metal sanayii Maden İş'ten gelmiştir Diyor ki, kararname, bir yerde gayet flu, bunların yönetmelikleri çıkmadan, nasıl uygulanacağı bilinmeden, fikir yürütmek zordur. Ama ben endüstrideki tecrübemle diyorum ki, bu işlemez. Bir sanayi türü bulun:, kimya sanayii, plâstik sanayii yani çoğunlukla ithal malı girdisi kullananlar, diyecek ki bunlar, sen bana plâstiği İtalyan fiyatı ile ver ben Ortak Pazara ihraç edeyim.. Olmaz.. Eğer bu iddia bu kadar geçerli ise halen bunun dışında bir mekanizma kanunen, hukuken yürürlüktedir. O da muvakkat kabul. Şimdi bakın muvakkat kabul diyor ki, sen hammaddenin gümrük vermeden üç ay içinde getir, transfer et, fasonaj yap, yerine gönder. Şartım bu. Gel uy diyor. Bu sanayicinin arzu ettiğini karşılamaz mı? Nazari olarak karşılar. İşlemiyor. Neden? 1 — Bürokrasi diyor. Diyor ki, senin soktuğun malın spesifikasyonu, işledikten sonra dışarıya gönderdiğin malın bünyesindeki mal değil. Onun bünyesine başka mal koydun diyor. Özellikle tekstilde kavga bu. Sümerbank eksperleri geliyor, giden miktarın, poplinin içindeki ipliğin veya yünlünün, trikonun giren hammaddeden oluşmadığını iddia ediyor. Kavgalar, aylar geçiyor ve Maliye araya giriyor. Re'sen tarhiyat oluyor. Yani kaçakçılıklar giriyor, işlemiyor. Bu devlet tarafından. Sanayici tarafından da işlemiyor. Diyor ki, kararname, sen bu şekilde muvakkat kabul et hammadde getirip ihraç edersen vergi iadesi yapmam diyor, Demek ki, girdi şartları eşit bile olsa Türk Sanayii başka türlü sübvansiyon olmadan rekabet yapamıyor. Vergi iadesi yapmıyacağım deyince ben bu işte yokum deyip kaçıyoruz. Bilmem izah edebildim mi? Tabanında yatan mesele budur.

ERSOY : Vergi iadesini mi yapmıyor? O kısma ait vergi iadesini mi? Yani meselâ konfeksiyoncu düğme getirirse tüm konfeksiyonu vergi iadesi dışına çıkarıyor mu?

SOYSAL : Hayır değil. Aksesuar olarak..

YALÇINTAŞ : Efendim Sayın Uras'ın çok yerinde tahlilleri oldu ve üç ana amaçtan hangisinin gerçekleştirilmesi için bu tedbirler paketinin hazırlandığının şüpheli bulunduğunu ve üçünün de bu durumda gerçekleştirilmediğini buyuruyorlar, ki tamamen katılıyorum. Çok yerinde analizler yaptı. Yalnız bir nokta var. Konuşmanın bir yerinde bu tedbirler paketinin bir karakteristiği olarak bir noktayı işaret etmeğe çalıştım. O da şu: Tedbirler ne niyetle yenilirse o tadı verecek mahiyettedir. Tedbirlerin bir kısmı temenniler gibi gözüküyor. Spesifik, yürürlüğe konacak kararnameler şeklinde formüle edilmiş değildir. İşte biraz evvel işçi dövizleri hakkındaki tereddütlerimiz. Hatta DÇM açtıranların, ihracatçıların getirecekleri dövizleri kullanma imkânları... Bunları bu sabah açıklanan tedbirlerle derhal yürürlüğe girecek nitelikte görmüyorum ben. Bunların daha teferruatlı tebliğler haline getirilerek Maliye Bakanlığına, Ticaret Bakanlığına, bazıları için Sanayi Bakanlığına yetkiler verilmesi şeklinde detaylandırılması gerekmektedir. Buradan şu noktaya varıyoruz: Belki bu tedbirleri alanlar bazı niyetleri açıkladılar. Bu IMF heyeti de Ankara'da Sayın Uras'ın buyurduğu üçüncü amacı gerçekleştirmek için bu niyetler açıklanmış olabilir. Reaksiyonları da bekleyeceklerdir. Münakaşaları da belki gözden geçireceklerdir. Yani bir müddet sonra gerçek yürürlüğe girecek nitelikte olanların şekil değiştirdiğini görürsek, şaşmamak lazımdır. Şekil olumlu yönde de olabilir. Dolayısıyla endişelerimizin bir kısmı tahfif edilmiş olabilir.

ERSOY : Teşekkür ederim.

en iyi
battaniye
kumaş
iplik

aksu

markasını
taşır

markası, or AK

**bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..**

**size daha iyi hizmet edebiliriz
üstünlüğümüz
müşterilerimizi
daha iyi tanımamızdır**

**TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çağdaş bankacılık anlayışı**

ticaretiniz deniz aşırı ülkelerle ilgili ise

Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankasına danışabilirsiniz. Uluslararası Bankası, tecrübeli, uzman personeli, dünyanın çeşit-

li köşelerindeki muhabirleriyle, uluslararası ticari sorunlarınıza köklü çözümlerini getiren bankadır.

**ULUSLARARASI
ENDÜSTRİ VE TİCARET
BANKASI A.Ş.**

International

International 1200 D her türlü işinizde kullanabileceğiniz yepyeni bir pikaptır. Yumuşak, zarif hatları, konforlu şoför mahallisi ile otomobil kadar rahattır. Kamyonlarda kullanılan ve kamyonu çekiş ve taşıma gücü veren parçaları geliştirilerek bu pikabın imalinde kullanılmıştır. Bunun için geniş kasası ve yüksek taşıma kapasitesi ile kamyon kadar güçlüdür. Hafif, süratli ve kullanışlı olması, özellikle şehir içi, nakiliye ve uzun yol problemlerinizi kökten halledecektir. Aradığınız zaman bol ve orijinal yedek parçasını bulabilirsiniz.

1200 D
PİKAP
otomobil kadar
rahat
kamyon kadar
güçlü

140 BEYİR GÜCÜNDE
NET 1750 kg. TAŞIMA
KAPASİTESİNE SAHİP

Türkiye Genel Distribütörü
MOTÖRLÜ ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Büyükdere cad. 4. Leventli Duraç Köyü - İstanbul
Tel: 66 49 91 - 66 49 92

111 inci ULUSLARARASI MUHASEBE KONGRESİ

(Munich - 10-14 Ekim 1977)

Prof. Osman Fikret ARKUN

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra dünya ekonomisinde görülen gelişmelerin doğal bir sonucu olarak bu alanda çalışan işletmelerin bünyelerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Böylece, büyüyen ve gelişen işletmelerin organizasyon ve yönetiminde çeşitli problemler ortaya çıkmıştır.

Öteyandan, önceleri kişiler ve aileler tarafından kurulan ve yürütülen işletmeler, genişleyen bünyenin finansman ihtiyaçları ile ekonomik ve sosyal zorunluluklar dolayısıyla topluma açılma yoluna gitmektedirler. Bu durumda, işletmelerin yönetimi, çoğunlukla, ortaklar dışında gerekli bilgi ve tecrübe sahibi idarecilere bırakılmaktadır.

Gerek işletmelerin bünyelerindeki gelişmeler ve gerekse yöneticilere düşen ağır sorumluluklar işletmelerde finansal konulara ayrı bir önem kazandırmıştır. Bütün bu zorunluluklarla, önceleri işletme faaliyetini kayıt ve hesaplar üzerinde incelemekle yetinen muhasebeye yeni görevler yüklenmiştir.

Çağımızda işletmelerin faaliyetlerinin başarıyla yürütülmesinde mali işler bölümüne önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Mali işler bölümüne düşen bu sorumluluk ve yükümlülükler işletme bünyesinin dışına taşmaktadır. Ortaklar yöneticiler ve hizmetlilerin yanında kamu idareleri, satıcılar, kredi müesseseleri gibi dış kuruluşlar işletme ile ilgili bilgileri muhasebenin düzenlediği malî tablolardan elde etmektedirler.

Bu durumda muhasebenin, belli kurallara, dünya ve ülke standartlarına uygun biçimde düzenlenmesi, yürütülmesi ve denetlenmesi önemli bir konu haline almıştır. Muhasebenin beklenen fonksiyonlarını tam olarak yerine getirmesini sağlayacak uzmanlara ihtiyaç duyulmuştur.

Bunun için «Muhasebe Uzmanlığı» tüm dünyada öteki serbest meslekler gibi kurulmuş ve örgütlenmiştir.

Çeşitli ülkelerin Muhasebe Uzmanları, aralarında dayanışmayı sağlamak, meslekleriyle ilgili konuları incelemek ve tartışmak, problemlerine çözüm yolları aramak amacıyla toplantılar tertiplemektedirler. Bu toplantılar zaman zaman bölgesel nitelikte veya dünya çapında yapılmaktadır.

Bize en yakın Muhasebe Uzmanları Birliği (Avrupa İktisadi ve Mali Muhasebe Uzmanları Birliği — Union Européenne des Experts Comptable Economiques et Financiers) dir. Ülkemiz, henüz bu birliğe üye olmamakla beraber, bazı kongrelerine gözlemci olarak çağırılmış ve katılmış bulunmaktadır.

Muhasebe Uzmanlarının dünya çapındaki toplantıları yirminci yüzyılda başlamıştır. Dünya çapında beşinci Muhasebe Kongresi 1938 yılında Berlinde yapılmış ve İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla bu toplantılara bir süre ara verilmiştir.

Barışın sağlanmasından sonra 1952 yılından itibaren kongrelerin beş yıl ara ile yapılmasına başlanmıştır.

Bu kongreler sırasile şu kentlerde toplanmıştır :

Altıncı kongre 1952 de Londra,

Yedinci kongre 1957 de Amsterdam,

Sekizinci kongre 1962 de Newyork.

Dokuzuncu kongre 1967 de Paris,

Onuncu kongre 1972 de Sidney.

Son üç kongreye Türkiye'den Muhasebe Uzmanları Derneği delegeleri katılmıştır.

10-14 Ekim 1977 tarihleri arasında Münich'te toplanacak olan Uluslararası 11 nci Muhasebe Kongresinde yurdumuzu Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği temsil edecektir.

Kongrenin ana teması: Muhasebe Uzmanlarının Sosyal Sorumluluğu'dur.

Muhasebe Uzmanlarının sosyal sorumluluğu kongrenin başlıca teması olarak saptanmıştır.

Muhasebe Uzmanlarının toplumdaki rolü son yıllarda hayli değişmiştir. Günümüzde Muhasebe Uzmanları, sosyal politikanın değişen hedefleri ve yeni sosyal sorumluluklar dolayısıyla önceleri söz konusu olmayan durumlarla karşılaşmaktadırlar.

Kongrenin açılışında yetkili bir zat tarafından bu önemli konudaki son gelişme ve eğilimler karşısında Muhasebe Uzmanlarının fonksiyonları üzerinde durulacaktır.

Kongre Genel Toplantıları :

Kongrenin üç ayrı genel toplantısında şu konular ele alınacaktır :

1 — Muhasebe ve denetim uygulamalarının armonize edilmesinde son beş yılda beliren eğilimler.

Dünya çapında önemli meslek konuları uluslararası yönden çeşitli kuruluşlar tarafından incelenmiştir. Bu kuruluşlar :

- Uluslararası Muhasebe Koordinasyon Komitesi (International Co-ordination Committee for the Accountancy Profession (ICCAP)
- Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee (IASC)

Öteyandan çeşitli bölgelerdeki kuruluşlar tarafından meslekle ilgili problemler üzerinde durulmaktadır. Bu kuruluşlar :

- Avrupa İktisadî ve Mali Muhasebe Uzmanları Birliği —L'Union Européenne des Experts Comptables Economiques et Financiers (UEC)
- Asya ve Pasifik Muhasipler Konfederasyonu — Confederation of Asian and Pasific Accountants (CAPA)
- Amerikalılar Arası Muhasēbe Kuruluşu — Interamerican Accounting Association (İAA)

olarak meslekle ilgili problemlerini açıklayacaklar ve nihayet Avrupa Ortak Pazarı nezdinde mesleğin hak ve menfaatlerinin korunması bakımından:

— Avrupa Ortak Pazarı Muhasebe Uzmanları İnceleme Grubu'nun görüşleri tartışılacaktır.

Böylece Muhasebe ve denetim uygulamalarının armonize edilmesi konusunda çeşitli meslek kuruluşlarının düşünceleri gözden geçirilecektir.

II — Yayınlanan Mali Tablolarda ilgililer İçin Gerekli Bilgiler.

Carî mevzuat gereğince veya ihtiyarî olarak yayınlanan mali tabloların isteklere cevap verecek biçimde düzenlenmesi önemli bir konudur. Nitekim bu tablolar çeşitli kimselere, grup ve kuruluşlara bilgi sağlamaktadır. Bunlarda her grubun özel isteklerine göre çeşitli bilgilere gerek duyulmaktadır. Tartışmalarda, mali tabloların ulusal düzeyde tatmin edici bilgileri kapsamı yanında uluslararası ilişkilerde mukayeseye imkân verecek metodlar üzerinde durulacaktır. Mali tabloların formlarile kapsadıkları bilgilerin geliştirilmesinde, tüm ilgililere ve bu arada işletmeye sağlayacağı yararlar da göz önünde bulundurulacaktır.

III — Yönetim İçin Gerekli Muhasebe Verileri, Ön Hesaplar ve Ögütler.

Yönetime gerekli kararların alınmasını kolaylaştırmak üzere verilecek bilgiler doğruluk, bütünlük ve araştırmalara imkân sağlama gibi esaslara dayandığı takdirde yararlı olabilmektedir. Bu çerçeve içinde hazırlanan bilgilerin bunların yetersiz veya yeterinden fazla olmasından doğan problemler açısından ekonomik kalkınmayı ve muhasebe denetçilerinin danışmanlık fonksiyonlarını etkilemek bakımından taşıdığı önem de gözden uzak tutulmayacaktır.

Genel toplantılar dışında inceleme gruplarında ele alınacak konular ana hatlarıyla şöyledir:

1 — Para Değerindeki değişikliklerin muhasebe ve bilançolara etkisi:

Tartışmaların başlıca konusu ulusal para değerindeki değişikliklerdir. Bu değişikliklerin paranın iç değerine etkisi, kısa veya uzun sürede ortaya çıkan enflasyon durumu ile iştirah gücünü azaltmasıdır. Bu konunun gözden geçirilmesinde ve tartışılmasında şu hususlar ele alınacaktır: İş ortamı muhasebecilerin enflasyon muhasebesi yönünden görüşleri, teorik ve pratik bakımlardan geliştirilen metodlar, ticarî ve malî mevzuatın ön gördüğü ulusal normların uygulama imkânlarının araştırılması, muhasebe mesleği mensuplarının enflasyona göre ayarlanan denetim verileriyle ilgili düşünceleri.

2 — Araştırma ve Geliştirme Giderlerinin Muhasebeleştirilmesi:

Bu toplantıda, cari ürünlerle imal prosedürleri dışında, çoğunlukla yeni ürünler, yeni metodlar ve yeni uygulamalardaki gelişmelerle önemli araştırmalar esas alınacaktır. Bu konular, her hesap döneminde maliyetlere yüklenecek doğru miktarların saptanmasının fiyatlandırma ve maliyet hesaplanması ile ilgili problemleri, sürekli olarak maliyetlerin toparlanması ve kontrolü, devletçe yapılan yardımların muhasebeleştirilmesi ve bilançoların aktifinde yer alan araştırma ve geliştirme giderleriyle ilgili özel riskleri kapsamaktadır.

3 — Malî tablolarda Gelir (Kurumlar) Vergileriyle ilgili çeşitli konular:

Malî tablolarda, kesinleşen vergilerin alacak ve borç halinde mi yoksa ilerde ödenecek vergiler olarak mı gösterileceği tartışmaların ağırlığını teşkil edecektir. Bu arada, aksi görüşlere de yer verilecektir. Sorunun halli malî durumun ve sonuçların dürüst ve muhasebe kurallarına uygun olarak açıklanmasına bağlı bulunmaktadır. Gelir Vergisiyle ilgili muhasebe esaslarının değerlendirilmesinde ülkelerin mevzuat hükümleriyle gelenekleri de göz önünde bulundurulacaktır.

4 — Yönetim İçin Gerekli Muhasebe ve Ön Hesap Konuları:

(Yukarıda açıklanan III Genel toplantı gündeminin aynıdır.)

5 — Muhasebe Uzmanlarının Yönetim Danışmanı olarak çalışmalarının imkân ve sınırları:

Bu konu Muhasebe Uzmanlarının tipik tecrübe ve bilgilerine dayanan çalışma alanları ve dışarıdan yapacakları istişarelerle ilgili bulunmaktadır. Bunun için Muhasebe Uzmanlarıyla işbirliği veya çatışma halinde bulunan psikologlar, sosyolog ve avukatlar gibi başka alanlarda istişare yapan

serbest meslek erbabının durumlarını da incelemekte yarar vardır. Bundan sonraki tartışmalarda, istişare yapmak isteyen işletme ile danışman arasındaki ilişkiler üzerinde durularak Muhasebe Uzmanının, denetim ve danışma fonksiyonlarının ortaklaşa desteklenmesi imkânları araştırılacaktır.

6 — Filyal şirketlere yapılan sermaye yatırımlarının muhasebeleştirilmesi metodları:

Konu, iştirak oranı ve hukukî form ne olursa olsun tüm uzun süreli sermaye yatırımlarını kapsamaktadır. Uzun süreli sermaye yatırımlarının muhasebeleştirilmesi çeşitli ülkelerin mevzuat hükümleri ve genel muhasebe kuralları yönünden ele alınacaktır. Bu arada, cari problemler ve gelişmeler tartışılacaktır. Sermaye iştiraklerinin yapıldığı anda veya sonraki dönemlerde muhasebeleştirilmesi gibi özel durumlarda toplantı konuları arasında yer almaktadır.

7 — Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesinin Muhasebe normlarının hazırlanması, uygulanması ve kapsamile ilgili metodlar ve tavsiyeleri. Bu toplantıda konular esas itibariyle iki yönde ele alınacaktır:

— Konsolide malî tablolar (1976 için öngörülen kesin normların yayımı)

— Fonların kaynak ve uygulamalarını kapsayan finansman tabloları (1976 yılına ait komanterde açıklanacak proje)

Kongreye çeşitli ülkelerin Muhasebe örgütleri mensuplarıyla eşleri katılmaktadır. Alınan son bilgilere göre bunların sayısını altıbini aşmaktadır.

Önce de belirtildiği gibi Kongrede ülkemiz «Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği» üyeleri tarafından temsil edilecektir.

Kongrede ele alınması öngörülen ve yukarıda özetlenen konular, yurdumuzun ekonomik kalkınması ve muhasebe mesleğinin gelişmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. İşletmelerinde muhasebeye gereken önemi vermeyen bir ülkede düzenli ve başarılı kalkınmadan söz edilemez.

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız
tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıfl, ticarî kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıfl ve ticarî kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklâl Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 44 28 36 - 45 17 65

SERMAYE PİYASASI

Nerededir, Nereye Gidiyor?

Dr. Ünal BOZKURT

Dr. Mehmet Ş. TEKBAŞ

Son bir kaç aydır sermaye piyasasında görülen durgunluğun Ağustos ayında ve özellikle ay sonuna doğru kaybolduğu, piyasada gözle görülür bir canlanmanın olduğu gözlemlenmiştir. Tablo A dan da görüleceği gibi fiat indeksinde Ağustos ayındaki artış % 7,7 ye ulaşmaktadır. Bazı günlük gazetelerde sermaye piyasası ile ilgili haberlerde piyasadaki canlanmanın ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dar boğazda halkın «paradan kaçmak» için menkul değerlere olan talebin artışı sonucu olduğu ileri sürülmektedir. Kânimızca bu hareketlenme, piyasadaki mevsimlik durgunluğun sona ermesinden ileri gelen normal bir olaydır. Bir çok şirket yeni tahvil ihracında bulunurken, bazı şirketlerin sermaye artırımına gideceği ve şirketlerin 1977 yılı kârlarının iyi olduğu şeklindeki haberler piyasada bir canlanmaya sebep olmuştur.

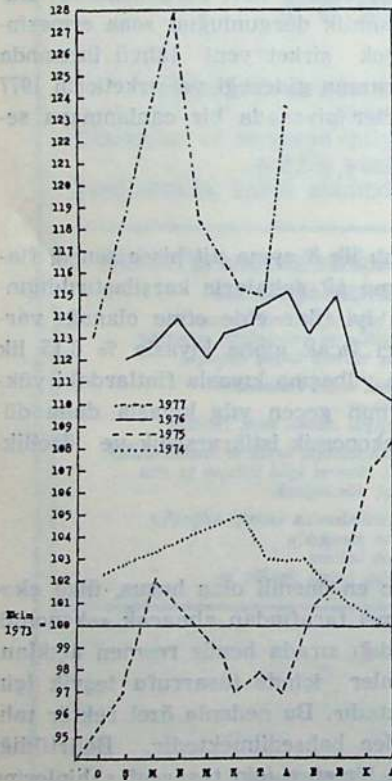
**

İkincil hisse senedi piyasasında, bu yılın ilk 8 ayna ait hisse senedi fiyatındaki değişimler, 1976 yılında aynı döneme ait sahalarla karşılaştırıldığında piyasadaki gelişmeler hakkında daha iyi fikir elde etme olanağı vardır. 1976 Ağustosunda hisse senedi fiyatları Ocak ayına kıyasla % 6.15 lik bir artış gösterirken, bu yıl Ağustos ayında yılbaşına kıyasla fiatlardaki yükseliş ancak % 2,4 olmuştur. Fiat artışlarının geçen yıla kıyasla daha düşük olmasında en önemli etken, şüphesiz ekonomik istikrarsızlık ve özellikle enflasyon olmuştur.

**

Sermaye piyasasının geleceği açısından en önemli olan husus, ülke ekonomisini darboğazdan çıkarmak için hükümet tarafından alınacak «ekonomik önlemler paketi» dir. Bu yazının hazırlandığı sırada henüz resmen açıklanmamış olmakla birlikte söz konusu önlemler içinde tasarrufu teşvik için faiz hadlerinin yükseltilmesi de yer almaktadır. Bu nedenle özel rektör tahvil faizlerinin de % 22 ye yükseltileceğinden bahsedilmektedir. Belirtildiği şekilde tahvil faizleri yükseltilirse, bu kısa bir süre için tasarruf sahiplerine cazip gelebilir ve 1975 yılında olduğu gibi tahvil taleplerini arttırabilir. Bununla birlikte faiz haddinin yükseltilmesi, şirketlerin dağıtacağı kâr paylarını etkileyecektir ve dolayısıyla şirketlerin kâr dağıtım oranlarının — geçen yıla kıyasla — daha yüksek olması beklenebilir.

Bakanlıklararası Ekonomik Kurulun önlemler paketi içinde, kamu iktisadi teşebbüslerinin finansman ihtiyacını gidermek ve bu teşebbüslerin tamamen Merkez Bankası kaynakları ile finanse edilmelerini önlemek amacıyla hükümete bu kuruluşların «kâr garantili hisse senedi» çıkarma yetkisini verilmesini önereceği belirtilmektedir. Uygulamanın nasıl olacağı hakkında henüz herhangi bir şey bilinmemekle birlikte, ilk etapta kamu teşebbüslerinin verimli çalışmasını sağlayacak önlemlerle finansman gereksinmelerinin önemli derecede azaltılabileceği, ve sonra verimli çalışan kuruluşların sermaye piyasasından daha kolaylıkla fon sağlayabileceği, dolayısıyla ülkemizde sermaye piyasasının gelişmesine daha yararlı olabilecekleri inancındayız.

TABLO A
BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR
İndeksi ¹

12.10.1973 = 100

AYLAR	1974	1975	1976	1977
Ocak	101,97	95,32	110,72	112,26
Şubat	102,84	97,16	111,13	117,37
Mart	103,66	102,02	113,07	125,47
Nisan	104,92	100,31	110,80	128,39
Mayıs	105,10	99,32	113,40	118,07
Haziran	105,27	97,08	113,63	115,42
Temmuz	103,79	97,54	114,71	114,66
Ağustos	103,67	96,52	115,09	123,51
Eylül	102,96	99,50	112,94	
Ekim	104,22	100,53	113,93	
Kasım	101,30	106,58	111,59	
Aralık	100,19	108,04	109,67	
Yıllık Ortalama	103,32	99,99	112,56	

¹ Bu indeks, seçilmiş 40 kuruluşa ait hisse senetlerinin satış fiyatlarına göre hazırlanmıştır.

Sıra No	KURULUŞUN ADI	İzibari Sermaye (000 TL)	TAKVİM YILI ERKİ (600) TL			TAVAN (\$)			AĞUSTOS AYINDA PİYASA FİYATI (TL)	1974 AĞUSTOS AYINDA BU YASA FİYATLAR	
			1974	1975	1976	1974	1975	1976		EN DÜŞÜK	EN YÜKSEK
1	AÇIKMEYDAN	105.000	37.742	24.300	47.300	20.00	20.00	20.00	1.700	2.600	1.700
2	ALTAŞ	30.000	5.766	8.215	13.400	-	15.00	15.00	1.700	1.800	1.350
3	ARADOLU CAM	350.000	68.250 ^{ka}	198.000 ^{ka}	17.000	-	-	-	900	900	800
4	ARSLAN ve ESKİHİSAR	207.000	9.900	5.417	2.500	15.60	-	-	625	500	625
5	BAŞTAŞ	108.000	27.300	10.500	1.800	13.55	12.00	-	650	500	650
6	BURSA ÇİMENTO	63.000	-	-	21.389	20.00	-	20.00	1.700	1.700	1.300
7	ÇİMSA	180.000	1.600 ^{ks}	25.125 ^{ks}	11.858	-	-	-	1.075	1.225	1.075
8	ÇUKUROVA ELEKTRİK	325.000	62.150	172.685	210.000	15.00	37.50	25.00	1.800	2.400	1.800
9	KEMİLİ DEMİR-ÇELİK	600.000	326.800	274.000	331.079	15.00	15.00	15.00	900	1.075	900
10	ÖZNEK FABRİKALARI	200.000	78.445	148.658	110.000	30.03	31.25	28.58	2.400	2.850	2.400
11	GOOD-YEAR LASTİK	81.000	38.449	-	40.000	20.00	-	30.00	2.800	2.200	1.600
12	HEKTAŞ	50.000	-	41.319	26.169	21.20	37.92	25.00	1.850	3.000	1.850
13	İSTANBUL PORSELEN	15.000	8.900	-	-	9.00	-	-	700	850	700
14	İŞ BANKASI	40.000	201.461	320.373	523.815	75.00	-	-	12.500	16.500	10.500
15	İZGAM	11.250	11.310	-	26.200	50.00	60.00	70.00	3.800	4.800	4.750
16	KAY GEMAN	30.000	10.130	8.113	17.452	13.50	17.50	25.00	3.100	3.100	2.150
17	KARADENİZ BAKIR	600.000	150.336 ^{ka}	-	-	-	-	-	425	550	425
18	KANTONSAN	70.000	39.900	34.957	35.600	25.00	30.00	35.00	3.550	3.600	2.650
19	KORDSA	150.000	5.509 ^{ka}	47.120 ^{ka}	83.000	-	-	15.00	1.100	3.100	1.700
20	KOZMA TARIM	70.000	53.170	56.493	21.060	35.00	35.00	35.00	3.300	6.150	3.100
21	KOÇ HOLDİNG	200.000	179.900	207.333	247.000	20.00	20.00	20.00	1.900	1.975	1.825
22	MAFİKA TAKIM	25.000	18.000	23.194	30.068	35.00	35.00	35.00	5.200	5.850	5.100
23	MENİSUAT SANTRAL	81.000	37.400	31.839	26.800	35.00	25.00	30.00	1.750	2.500	1.400
24	MASAŞ	195.000	40.720	65.008	106.000	-	20.00	20.00	2.250	2.725	2.200
25	ÖZEL MUKAVVA	150.000	49.279	53.696	46.800	30.00	25.00	25.00	2.850	4.200	2.200
26	PLASTİFAY	18.000	12.004	12.327	21.779	30.00	20.00	30.00	2.750	2.750	2.250
27	POLYLEN	85.000	21.800	25.300	26.500	25.00	20.00	20.00	1.600	2.150	1.600
28	RARAK	210.000	117.500	65.000	98.500	40.00	33.75	35.00	3.000	3.100	2.750
29	SİFAŞ	104.000	36.600	29.000	43.928	25.00	20.00	25.00	2.400	2.550	2.350
30	SİRKES	70.000	28.400	29.128	45.500	20.00	25.00	30.00	2.250	2.450	1.650
31	SİRAL KALKINMA	425.000	122.565	130.274	173.100	30.00	-	18.00	1.350	2.400	1.350
32	SUNTA	40.000	16.839	46.419	45.100	22.50	40.00	40.00	3.800	4.050	3.600
33	ŞİÇE CAM	100.000	46.680	32.900	64.800	20.00	15.00	22.00	1.800	1.800	1.500
34	TRANSÜRK HOLDİNG	150.000	27.704	33.795	33.317	16.00	18.00	19.00	1.250	1.550	1.150
35	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	32.449	31.499 ^{ka}	27.900	20.00	-	30.00	2.600	2.600	1.600
36	UNİSOTAL	150.000	12.600	44.397 ^{ka}	38.558	13.43	-	18.75	1.700	1.700	1.400
37	YATAN KESMEKİME	90.000	22.429	628	a	20.00	-	-	500	750	500
38	YAPI ve KREDİ BANK.	680.000	147.624	219.291	257.600	20.00	20.00	25.00	5.800	7.000	3.650
39	YEZACIBAŞI (Holding)	188.000	14.508	15.449	21.182	16.00	17.50	19.00	1.050	1.125	1.050
40	KOÇ YATIRIM ve PAZ.	480.000	52.103	104.462	116.000	12.50	17.50	19.00	1.100	1.275	1.075
41	AROMA	45.000	8.051	10.710	617	16.00	16.00	-	1.300	1.300	1.100
42	BAĞFAŞ	100.000	26.585	17.195	63.000	35.00	40.00	40.00	1.150	3.550	2.800
43	LARSA	600.000	-	-	-	-	-	-	1.400	1.450	1.100
44	HÜSE ÇİMENTO	72.000	28.600	35.900	16.800	10.00	25.00	25.00	2.600	2.600	2.100
45	PİNAŞ	50.000	4.800	12.200	12.600	5.00	14.00	15.00	2.400	2.400	1.700

Not : Hisse senedi piyasa fiyatları 1000 TL. lık nominal değer üzerinden hesaplanmıştır. Aslan Eskihişar'a ait hisse senedi fiyatı 800 TL. İş Bankası hisselerine ait fiyat 500 TL. üzerinden hesaplanmıştır.

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL İNSEKTİSİTİ

İSTİKRAR TEDBİRLERİ AÇIKLANDI

Oktay ERSOY

Yeni Hükümetin kurulduğu haftadan itibaren üzerinde çalışılan ve Bakanlıklararası Ekonomik Kurul ile Bakanlar Kurulunun üst üste yaptığı çok uzun toplantılarda tartışılıp hazırlanan tedbirler paketi 9 haziran günü açıklandı.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatına yapılan zamların ağırlık merkezini teşkil ettiği tedbirler paketi, basında, bekleniyor olmasına rağmen büyük yankılar uyandırdı. Kısa bir süre önce açıklanan yüksek oranlı Tekel zamlarına ilâveten akaryakıtta %100 e varan, PTT hizmetlerinde %100 ü geçen, gazete kağıdında %30-50 arasında olan, çimentoda %100 e yaklaşan, demirde %25, saçlarda %30 civarında olan, THY yolcu taşımacılığında %30-%100 arasında değişen ve teskin maksadı dışında kullanılan taşkömürünün ton fiyatını TL. 900 e çıkaran zamlar peyderpey yürürlüğe girdi. Önemli bir kısmının zincirleme fiyat artışlarına sebep olacağı savunulan bu fiyat artışlarının, İktisadi Devlet Teşekküllerinin zararlarını ve bütçe açıklarını küçültmek ve bu yolla Hazine desteği ve emisyon gereğini azaltmak etkisi yanında, akaryakıtta olduğu gibi, tüketim temayülünü kısıtlamak gayesi de taşıdığı anlaşılıyor. Tedbirler paketinde, bundan başka, kredileri daraltarak likiditeyi azaltmak için Bankaların %25 ve %30 olan vadelî ve vadesiz mevduatla ilgili munzam karşılıkları %5 artırılarak %30 ve %35 e yükseltilmekte, ithalat talebini kısmak için ithalat teminatları yükseltilmekte, talebi azaltmak için taksitli satışların 12 ay vade ile sınırlandırılması belirtilmekte, döviz tasarrufu gayesiyle yurt dışına turistik çıkışlar 1 defa ile sınırlandırılmakta, döviz girişini artırmak için dövize çevrilebilir mevduat sahiplerine %50 ye kadar ithalat dövizini sağlanacağı, yurt dışındaki işçilere Türk lirasına çevirdikleri dövizler için 5 yıl boyunca kur garantisi sağlanacağı (bir başka deyimle 5 yıl boyunca yapılacak kur ayarlamalarından ortaya çıkacak farkların ilâveten kendilerine ödeneceği) bedelsiz ithalattan otomobil getirilebilmesi için oto bedelinin %150'si nisbetinde döviz getirilmesi gerekeceği açıklanmış bulunmaktadır. İhracat yapan sanayicilere yaptıkları ihracat tutarının %50 sine kadar kendi ithal ihtiyaçları için döviz tahsisi öngörülmekte, ihracatın geliştirilmesi için her türlü tedbirin ve teşvikin getirileceği de ayrıca açıklanmış bulunmaktadır. Cebri veya gönüllü tasarrufları teşvik etmeyen, vergi tedbiri getirmeyen, Türk lirasının dış değerini tanzim etmeyen istikrar tedbirleri genellikle yetersiz bulunuyor.

MİLLETLERARASI PARA FONU HEYETİNİN TEMASLARI

Hükümetin davetlisi olarak Türkiye'ye gelen ve temasları her yılki mutad konsültasyon sınırları dışına taşan IMF (Milletlerarası Para Fonu) heyeti 5 Eylül günü Ankara'daki temaslarına başladı. IMF Türkiye masası yöneticisi Mr. Woodward başkanlığındaki 3 kişilik heyet Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası ve Devlet Planlama Teşkilatı ile temaslarını sürdürüyor. Basın tarafından yöneltilen bütün soruları kesin olarak cevapsız bırakan heyet üyeleri, bilgilerin Türk makamlarından istenmesi gerektiğini, kendilerinin her hangi bir yorum yapmak durumunda olmadıklarını belirtiyorlar. Türk Hükümetinin IMF ten beklediği mali desteğin, ancak heyetin vereceği raporun IMF tarafından incelenmesinden sonra etüd edileceği anlaşılıyor.

Ayrıca, Türkiye'de buldukları sırada açıklanan istikrar tedbirlerinin IMF temsilcilerinin görüş ve raporlarını etkileme derecesi de büyük merak konusu oluyor. IMF in tedbirleri yeterli bulması ve onaylaması halinde, bizzat sağlayacağı yardım yanında, bu tutumun beynelmilel finans çevrelerini Türkiye lehinde harekete geçirmesi IMF müzakerelerinin ümitle beklenen bir diğer sonucu olacak.

İZMİR ENTERNASYONAL FUARI AÇILDI

46. Uluslararası İzmir fuarı 20 ağustosta, Ticaret Bakanı Ağâh Oktay Güner tarafından törenle açıldı. Bakan, bu yıl 34 ülkenin ve 1750 yerli ve yabancı kuruluşun katıldığı Uluslararası İzmir Fuarında iştirakçi ülkelerden, 30 unun teşhir ve ithal amacı taşıdığını, diğer 4 ülkenin ise sadece mal teşhir edeceğini bildirdi. Belirtildiğine göre geçen yıl 20 milyon dolar olan Fuar kotası bu yıl 25 milyon dolara çıkarılmış bulunmaktadır. 1 ay olan süresinin uzunluğu tenkid konusu olan İzmir fuarı kısa süreli ihtisas fuarı olma yönünde son yıllarda birkaç denemeye sahne olmuşsa da «genel fuar» olma vasfını sürdürmektedir. Uluslararası önemi gittikçe azalan, A.B.D., Çin, Fransa gibi ülkelerin artık iştirak ihtiyacı duymadıkları Fuarın dış ekonomik ilişkiler yönünden ciddi bir değer kazanması için, süresinin kısaltılıp belli konularda ihtisas Fuarı vasfına dönüşmesi, kota sisteminde değişiklikler getirilmesi, kontenjanların artırılması, perakende satış imkânına kavuşturulması, gümrük kolaylıkları sağlanması gibi tedbirler öneriliyor.

Fuar, halihazırda, Ege bölgesinin dinlenme ve eğlenme yeri ihtiyacını da karşılıyor ve bu yıl 4,5 milyon kişi tarafından ziyaret edileceği umuluyor. İzmir Enternasyonal Fuarı 20 Eylül'e kadar açık kalacak.

gökyüzünü
ısıtamazsınız

çatınızı
İzocam'la kaplatınız

İZOCAM TASARRUFTUR

TEKNİK DANIŞMA BÜROLARIMIZ ÜCRETSİZ EMRİNİZDEDİR:

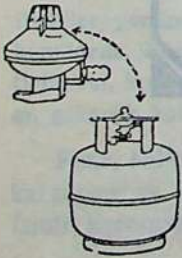
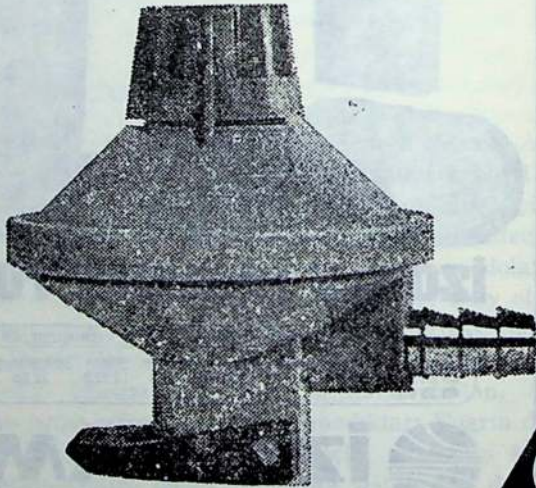
<u>Istanbul</u>	<u>Ankara</u>	<u>Izmir</u>	<u>Bursa</u>	<u>Trabzon</u>	<u>Adana</u>	<u>İskenderun</u>
49 84 51	17 46 16	34 859	12 470	23 98	12 823	22 56
45 35 68						

İZOCAM®

Kesin tecrit, büyük tasarruf, tam konfor.

tam emniyetli gaz

AYGAZ

*Milyonların
tercih ettiği
sizin gazınız*

ÇOK ULUSLU İŞLETMELERİN HUKUKİ SORUNLARI

(Londra Uluslararası Semineri)

Av. Halük A. Kabaalioglu, LL.M.

Dünyamızda görülen son gelişmeler hukuk ve iktisat dallarında çalışan kişilerin ilgisini çekmektedir. Bu gelişmelere ayak uyduramayan ulusal hukuk sistemlerinde ne gibi önlemler alınabileceği üzerinde durulurken, çoğu birer «uluslararası sorun» niteliğini alan bu konularda çeşitli uluslara mensup uzmanlar sık sık bir araya gelerek karşılıklı fikir teatisinde bulunmakta yarar görmektedirler. Gerçekten de son bir kaç yıl içinde izlemek olanağını bulduğumuz bazı seminer, kollokyum vb toplantılarda ele alınan bu tür konular dünyanın çeşitli bölümlerinden gelen kişiler tarafından haretle tartışılmıştır. Örneğin New York'da 1973 yılı içinde düzenlenen «Uluslararası Sermaye Piyasası» semineri konuyla ilgili yüz kadar hukukçuyu bir araya toplamış ve iki gün boyunca sunulan tebliğler dinlenmiş ve tartışması yapılmıştır. Konuya ilişkin olarak verilen bir örnek şudur: Kansas, A.B.D.'de sabah kahvesini içen Bay Pay Sahibi, gazetesinde bir İsveç firmasının ihraç ettiği yeni menkul kıymetleri cazip bulur; İsviçrede bulunan borsa acentasına telefon ederek bu senetlerden bir miktar almasını ister. Bu siparişin verilmesi ve acentanın işlemi gerçekleştirmesi bir kaç dakika içinde tamamlanmış ve pay sahibi sabah kahvesine dönmüştür ⁽¹⁾. Gerçekten de günümüzde gelişen teknoloji dünya para piyasaları gibi sermaye piyasalarını da «uluslararası» bir hale getirmiştir ⁽²⁾. *Practicing Law Institute* tarafından düzenlenen bu seminere Londra'da sermaye piyasası hukuku konusunda uzmanlaşmış kişilerin katılması, incelenen konular arasında, pay senetleri ve tahvillerin yabancı borsalara kote edilmesi koşulları, muhasebe standartlarının uluslararası ilkelere bağlanması, sermaye piyasası yasalarının ülke dışı uygulanması ⁽³⁾, yatırım Ortaklıkları'nın dünya çapında faali-

(1) Bu konuda bkz. Manuel F. Cohen : «Toward an International Securities Market», 5 *Law and Policy in Int. Bus.* 537 (1973); Son gelişmelerin tartışıldığı bir uluslararası Toplantı metinleri için bkz. *Proceedings of the 69 th Annual Meeting, American Society of International Law, Washington, D.C.* (April 24-26, 1975) Washington, 1976 s. 139 vd.

(2) Para ve Sermaye Piyasaları ayırımı için bkz. Hasan Nerad, LL.M. : «Tahvil Piyasalarının Düzenlenmesi», Prof. K.F. Arık'a Armağan s. 283 (1973). Bu konuda Murray E. Polakoff et al : *Financial Institutions and Markets*, Boston, 1970 s. 385 vd. bkz.

(3) Bu konuda en yeni gelişmeleri öğrenmek isteyenler için şu kaynaklar yararlı olabilir : Notes, «American Adjudication of Transnational Securities Fraud», 89 *Harv. L. Rev.* 553 (1976) ; Stevan Sandberg : «The Extraterritorial Reach of American Economic Regulation : The Case of Securities Law», 17 *Harv. Int. L.J.* 315 (1976); IOS ve Vesco davalarını ayrıntıları ile veren inceleme : 4 *Georgia J. Int'l and Comp. L.* 192 (1974) cê şem'alarla yayımlanmıştır.

yet göstermeleri gibi konuların bulunması bu gerçeği vurgulamaktadır. Bir başka kuruluş tarafından düzenlenen iki günlük bir diğer seminer ise yabancı firmaların A.B.D. işletmelerini ele geçirmek üzere uyguladıkları taktikleri ve bunlara karşı uygulanacak savunma önlemlerini ele alıyordu. Gerçekten de doların düşük değerinden yararlanmak isteyen yabancılar gözlerine kestirdikleri anonim ortaklıkların paylarını piyasadan toplamaya başlıyorlar ve yasal sınıra geldikten sonra «tender offer» konusunda genel koşullara uyararak yaptıkları duyurularla payları belli bir fiyatla satın almakta olduklarını ilan ediyorlar ve çoğu kez başarı sağlıyorlardı (4). Bir başka «brifing» ise Japon Sermaye Piyasası üzerinde yapılıyor ve bir gün süren bu brifinge, dünyanın önde gelen yatırım ve ticaret bankalarının, büyük çok uluslu işletmelerin yüksek düzeyde yöneticileri katılıyor ve yapılan konuşmalardan sonra ilgilileri soru yağmuruna tutuyordu (5).

Bu tür uluslararası sorunların ortaya çıkmasının nedeni de hiç kuşkusuz Çok Uluslu İşletmelerin hızla gelişmeleri ve Doğu Bloku ülkeleri de dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanına yayılmış olmalarıdır. Günümüzde çok uluslu işletmeler sadece Kapitalist Dünya'nın kullandığı bir araç olmaktan çıkmış, başta S.S.C.B. olmak üzere sosyalist ülkeler ve hattâ üçüncü dünya ülkeleri tarafından da kurulmaya başlanmıştır (6).

-
- (4) Bu konuda Bkz. Haluk A. Kabaaloğlu : «Çok Uluslu Ortaklıklar Sorununa İlişkin bir Amerikan Mahkeme Kararı», Banka ve Ekonomik Yorumlar, Cilt 12, Sy. 10 (Ekim, 1975) s. 51 ve özellikle dn. 18.
- (5) Haluk A. Kabaaloğlu «Japonyada Sermaye Piyasası» Banka ve Ekonomik Yorumlar, cilt 14 sayı.
- (6) S.S.C.B. nin Batı ülkelerinde kurduğu yavru ortaklıklar ilgi çekici boyutlara ulaşmıştır. Gerçekten de Moskova, Batı Avrupa, Orta Doğu ve bazı Asya ülkelerinde çeşitli ulaştırma, sigorta, mal kiralama gibi konularda iştigal eden ortaklıklar kurmuştur. Dikkati çeken nokta bu ortaklıkların buldukları ülke hukuk mevzuatına uygun olarak kurulmalarıdır. Bunun sonucu buralarda öngörülen kamuyu aydınlatma ilkelerine uyulmakta ve gerekli raporlar, bilgiler açıklanmaktadır. Klâsik bir ÇUİ gibi «host» evsahibi ülkede fazla göze görünmemek için mahalli kişilerin kullanılması kayde değer bir başka özelliktir. Bu ortaklıklar SSCB nin çeşitli Bakanlıklar veya Devlet Kuruluşlarının paylarının tamamına sahip olduğu işletmelerdir. Ham madde alım satımı, çeşitli ürünlerin pazarlanması gibi değişik faaliyetleri vardır. (Bkz. H. Meyer : «This Communist Internationale Has a Capitalist Accent», FORTUNE, February, 1977 s. 134 vd.) Üçüncü Dünya ülkelerinin kurduğu ÇUİ lere örnek olarak Ant paktı ülkeleri tarafından öngörülen «Multinational Enterprise» Modeli ilginçtir. Ant Komisyonunun, «Çok Uluslu İşletmeler ve Altbölgesel Sermayeye İlişkin Düzenlemeler Yasası» 46 Nolu karar olarak yayınlanmıştır. Bu belgenin İkinci bölümünde işletmelerin amaçları, Üçüncü bölümde kuruluş koşulları vs öngörülmektedir. Burada güdülen amaç küçük sayılan beş Ant ülkesi Bolivya, Kolombiya, Peru, Şili, Venezuelağ Ekvator arasında bir tür Ortak Pazar kurmak ve sadece büyük ABD. ÇUİ lerine karşı değil aynı zamanda Latin Amerika'nın «Dev»leri olarak nitelendirdikleri

Çok Uluslu İşletmelerin kazandığı bu yeni boyutlar karşısında ulusal hukuk sistemlerinin yetersiz kaldığı hemen görülmekte ve gerekli önlemlerin alınması istenmektedir (7). Bu amaçla bir çok uluslararası kuruluş, bu arada Birleşmiş Milletler, OECD, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Uluslararası Çalışma Teşkilâtı, Uluslararası Ticaret Odaları çalışmaları yapar ve bir «Davranış Yasası» hazırlamaya çalışırken bir çok ülkede ulusal düzeyde alınacak önlemler üzerinde durulmaktadır (8). Ayrıca konu belirttiğimiz türde uluslararası bilimsel seminer ve konferanslara konu olmaktadır (9).

Lâhey'de Barış Sarayı'nda faaliyetlerini sürdürmekte olan Lâhey Devletler Hukuku Akademisininin 1976 yılı içinde düzenlediği kurlar arasında «Çok Uluslu İşletmeler Kompleksi» olarak adlandırılan ayrı bir bölümün olması kayda değer bir gelişmedir. Konuya ilişkin olarak Tokyo Üniversitesinden Profesör Yazawa, Peru'da Lima Üniversitesinde Profesör Aramburu —

-
- Brezilya, Meksika ve bir ölçüde Arjantin'in LAFTA (Serbest Ticaret Antlaşması) çerçevesinde hakimiyetini kırmaktır.
- (7) Şili'nin devrik Başkanı Salvador Allende'nin B.M. Genel Kurulunda 4 Aralık 1972 de yaptığı konuşma bu isteklerin doruk noktasını oluşturur. Konuya ideolojik yönden eğilen bir inceleme için bkz. Hugo Radice · International Firms and Modern Imperialism, Baltimore, 1975.
- (8) B.M. bünyesinde bir Çok Uluslu Ortaklıklar Komisyonu ve Bilgi Merkezi kurulmuş ve bunun ismi «Transnational Corporations» Uluslarüstü Ortaklıklar Komisyonu» olarak değiştirilmiştir. B.M. nin faaliyetlerini sadece belirtmek dahi bir kaç sahife tutacak kadar geniş kapsamlı olduğundan Sekreteryanın hazırladığı ön raporu zikretmekle yetiniyoruz : Information on Transnational Corporations, U.N. Economic and Social Council, 23 January 1976, E/C.10/11. Bu konuları ileride ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. ICC daha 1969 da İstanbul Toplantısında ÇUİ leri ele almıştı. Ulusal düzeyde yapılan çalışmalar özellikle Kanada, İsveç gibi ülkelerde geniş kapsamlıdır. Bu ülkelerin sayısı 50 yi geçer.
- (9) Araştırmacılar için iyi bir başlangıç olabilecek aşağıdaki belgeler yukarıda belirtilen bu uluslararası seminerlere sunulan tebliğlerin ve tartışmaların metinlerini oluşturmaktadır. Ancak hemen belirtelim ki burada sadece önemli bulduklarımızı zikretmekle yetiniyoruz : INTERNATIONAL CONTROL OF INVESTMENT, The Düsseldorf Conference on Multinational Corporations, (Edited by Don Wallece, Jr, assisted by Helge Ruof-Koch) New York, 1974; La Croissance de la Grande Firma Multinationale, Rennes 28-30 septembre 1972 Colloques Internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1973 ; UNIDROIT, International Institute for the Unification of Private Law, 2 eme Congres International de Droit Prive, Rome, 9-15, Septembre 1976. Bu toplantıda özellikle Prof. Dr. Berthold Goldman'ın sunduğu tebliğ önemlidir : Ünification Internationale et Harmonisation du Droit le Domaine de Societes Multinales (Teksir, 1976). Ayrıca Siqueiros ve Rubin'in tebliğleri ilginçtir; Proceedings, ABA National Institute, Corporations Under Attack, 28 Business Lawyer (Sp. Issue 73) s. 241-288 de ÇUİ ler bölümü; Multinational Enterprises — Financial and Monetary Aspects, Colloquim, 1973 (Edited by Wilson/Schaffer), Societé Universitaire Europeenne de Recherche Financiers.

Menchaga ve Paris ve Cenevre Üniversitelerinde öğretim üyeliği yapan Prof. Kopelmanas sorunun hukuki yönlerini değişik yaklaşımlarla ele almışlardır. Biz bu kurlar hakkındaki izlenimlerimizi bir başka yazıda özetlemek üzere aynı konuya ilişkin olarak Londra'da *British Institute of International and Comparative Law* (10) tarafından düzenlenen uluslararası seminerde ele alınan konuları incelemek istiyoruz.

Londra Semineri

1976 yılının 27, 28, 29 Eylül günlerinde Londra'da yapılan bu seminere katılan konuşmacıların çok tanınmış olması bu toplantıya gösterilen ilgiyi arttırmıştır. Ayrıca Rio Tinto Zinc Service Ltd. Hukuk danışmanlarından bir meslektaşımızın da belirttiği gibi *British Institute of international and Comparative Law* gibi bir kurumun böyle bir işi üstlenmesi ilgiyi arttırmıştır.

Seminerin açış konuşmasını Enstitü Başkan Yardımcısı Dr. M.E Bathurst yapmıştır. Dr. Bathurst'a göre çok uluslu işletmelere ilişkin sorunlardan bazıları «siyasî» nitelikte de olsa, bunları birer hukukçu olarak ve objektif bir yaklaşımla tartışmak gerekmektedir. İngiltere'nin Sanayi ile ilgili Devlet bakanının, OECD tarafından 21 Haziran 1976 tarihinde kabul edilen esasları (11) yorumlarken de belirttiği gibi alınacak önlemler, sadece çok uluslu işletmelere değil, aynı zamanda bunlara kapılarını açan «ev sahibi» veya «dost» ülkelere de uygulanmak gerekir. Bizim kanaatimizce halen B.M. çerçevesi içinde çalışmalarını sürdürülen bir «Davranış Yasası» veya «code of Conduct» sadece ev sahibi ülkelere değil aynı zamanda bu işletmelerin ülendiği ülkelere de uygulamak gerekir. Esasen ÇUİ lere karşı etkili bir biçimde tedbir almak için bu Devletlerin işbirliği zorunludur. Bu noktaya değinmeyen Bathurst, «çok uluslu» teriminin isabetli olup olmadığını tartışmış ve «multinational» yanında «uluslarüstü» teriminin de kullanıldığını kaydederek kendisi yönünden iki terimin de eş anlamlı olduğunu beyan etmiştir. Bizim kanaatimizce bu terimler konusunda yapılan öneriler gözden geçirildikten sonra «uluslarüstü» teriminin yanıtıcı olduğu anlaşılacaktır. Bu işletmeleri denetleyecek bir «uluslarüstü» organ olmadığı gibi, kuruluşları da böyle bir organ tarafından onaylanmaktadır. B.M. çalışmalarının «uluslarüstü» terimini benimsemesine rağmen biz «çok uluslu» terimini tercih etmekteyiz. (12)

(10) Söz konusu akademi ve 1974 çalışmaları için bkz : Halûk A. Kabaalioglu : «Lâhey Devletler Hukuku Akademisi 1974 Konferansları», 50 İstanbul Barosu Dergisi 177 (1976).

(11) Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) : International Investment and Multinational Enterprises, Paris, 1976.

(12) Terim tartışmaları için bkz. Reha Poroy : «Çok Uluslu Ortaklıklarla İlgili Hukuki Sorunlar», Kubalı'ya Armağan s. 437, İstanbul, 1974.

Dr. Bathurst'ün değindiği bir diğer konu da ÇUİ. lerin özel sektör kuruluşları tarafından kurulabileceği gibi Devlet Sektörü tarafından kurulabileceğidir. Gerçekten de konuyu incelemek üzere B.M. tarafından görevlendirilen «Group of Eminent Person» tarafından hazırlanan rapor'da bu konuya değinilmiş ayrıca kooperatiflerin de ÇUİ. biçiminde faaliyet gösterilebileceği ifade edilmiştir (13). Bathurst'ün ÇUİ lere ilişkin olarak endişelerinden biri bunların yaptığı usulsüz ödemeler olmuştur. Hollanda Kraliyet Ailesi hakkında konuştuğunu açıkça söylememekle beraber ÇUİ lerin Avrupa Kraliyet ailelerine gölge düşürdüğünü ifade etmiştir.

Semineri düzenleyen enstitünün müdürü olan Profesör Simmond'un konuşması «Yabancı Yatırımlar ve 'Yeni' Devletler Hukuku» konusuna ayrılmıştı. Bir Devletler Hukukçusu olarak, görevinin bu seminerde uluslararası hukuk ilkelerinin gelişimi hakkında genel bilgi vermek olduğunu kaydeden Simmonds, haklı olarak 1964 yılında UNCTAD'ın kurulmasıyla hızla etkinlik kazanan görüşleri ele almıştır. Gerçekten de 1974 yılında B.M. Genel Kurulu tarafından kabul edilen «Devletlerin İktisadi Hak ve Yükümlülükleri Ana Metni» (*Charter of Economic Rights and Duties of States*) ile zirveye ulaşan bu akımlar (14) bugün Kuzey — Güney çatışması olarak dünya çapında hararetle sürdürölmektedir (15). UNCTAD'ın 1968 yılında Yeni Delhi'de yaptığı toplantıdan sonra 1972 de Santiago de Chile'de yapılan üçüncü toplantı 77 ler grubunun — ki daha o tarihte sayıları 96 yı bulmuştu — Asya, Afrika ve Latin Amerika'da bulunan üyelerinin iktisadi kalkınma düzeylerinde büyük farklılıklar olması ve dolar krizi ve parasal bunalımlar nedeniyle ortak bir cephe kurmak olanağını bulamamışlardır.

Öte yandan geçen yılın sonunda büyük gürültülerle görev süresini tamamlayan eski Meksika Cumhurbaşkanı Luis Echeveria'nın B.M. genel kurulunda kabul edilmesi için çalıştığı on temel ilke ortaya çıkmıştır. Beş yıl Başkanlık yapan Echeveria, görevinin bitimine bir ay kala Toprak Reformu yapmakta olduğunu iddia etmiş, Sonora'da büyük arazileri kamulaştırmış ve daha sonra ortaya çıkan hukuki uyumsuzlukları içinden çıkılmaz bir hale

(13) The Impact of Multinational Corporations on the Development Process and International Relations, E/5500 Add. 1, 24 May 1974.

(14) B.M. Genel Kurulunda 12 Aralık 1974 günü 120 lehte, 6 aleyhte ve 10 çekimser oyla kabul edilmiştir. Bkz. General Assembly Resolution 3281, 29 U.N. GAOR, Supp. s. 31 vd. 50 U.N. Doc. A/9631 (1974). Konuya ilişkin bkz. Lillich : «Economic Coercion and the «New International Economic Order» : A Second Look at Some First Impressions», 16 Virginia J. of Int'l. Law 233 (1976) ve K.R. Simmonds: «The Lomé Convention and the New International Economic Order», 13 Common Market Law Rev. 315 (1976).

(15) Bkz. John Syz : «Recent North-South Relations and Multinational Soft Loans», 1975 The Year Book of World Affairs 196; Diaz-Alejandro: «North-South Relation: The Economic Component» 30 Int. Org. 213 (1976).

getirmiş bir kişi olarak tanınmaktadır. Aynı kişinin B.M. Genel Sekreterliği için adaylığını koymuş olması çıkarılması için çaba gösterdiği bu Charter belgesinin, belki de üçüncü dünya ülkelerine şirin görünmek için ortaya atılmış olabileceği izlenimi vermektedir. Her ne hal ise bu ilkeler B.M. Genel Kurulunda büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir. Hemen belirtelim ki, bu belgenin geçerliliği konusunda büyük görüş ayrılıkları vardır. Echeveria'nın ortaya attığı on temel nokta şöyle özetlenebilir :

- 1) Her Devlet, ulusal kaynaklarını dilediği gibi kullanabilir.
- 2) Her Devlet kendisine en uygun iktisadi yapıyı kabul etmekte serbesttir ve özel mülkiyete kamu yararının gerektirdiği bütün koşulları empoze edebilir.
- 3) Ulusların iktisadi egemenliğini azaltan iktisadi baskı ve yöntemlerin kullanılmasını kınanmalıdır.
- 4) Yabancı sermaye misafir edildiği ülke yasalarına tabi olmalıdır.
- 5) Çok uluslu Ortaklıkların, Devletlerin iç işlerine müdahalesine önleyici açık bir hüküm kabul edilmelidir.
- 6) Sanayileşmemiş ülkelerin ihracatına karşı ayırımı öngören ticari uygulamalara son verilmelidir.
- 7) Kalkınma düzeyine göre değişir ölçülerle iktisadi öncelikler tanınmalıdır.
- 8) Temel maddelerin gerçek fiyatlarını ve dengesini güvence altına alan antlaşmalar yapılmalıdır.
- 9) Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelişmemiş ülkelere asgari bir maliyetle ve mümkün olduğu kadar hızla ve yeterli ölçüde transferi sağlanmalıdır.
- 10) Koşulsuz olarak ve düşük faizli uzun dönemli kalkınma finansmanına daha çok kaynak ayrılmalıdır.

Echeveria'nın önerilerinin B.M. Genel Kurulu'nda bir «Charter» şeklinde kabulü sonucu geçerliliği sorunu ortaya çıkmıştır. Gerçekten de «Charter», ki «Ana Yasa», «Temel Metin» gibi bağlayıcı ilkelerden oluşan bir belge niteliğinde bir terim olduğuna göre uyulması zorunlu mudur? Belgenin incelenmesi sonucunda elde edilen kanaat bunun tüm iktisadi ilişkilere uygulanacak genel ilkeleri öngörmek iddiasında olduğudur. Gerçi bu ilkelerden bazıları, Devletlerin egemenlik hakları, uyumsuzlukların çözümü, iç işlerine müdahale etmeme, kalkınma için uluslararası işbirliği gibi Devletler Hukukunun geleneksel ilkelerine uygundur. Ancak ikinci fasılda yer alan 28 madde Devletlerin hak ve görevlerini düzenlerken tartışma konucu bir çok esasa yer vermiştir. Bu bölümde yer alan ilkelerin bir çoğu ÇUİ leri ilgilendirmektedir. Örneğin Md. 13 teknoloji transferini düzenlemiştir.

Ortaya şu soru çıkmaktadır : Yabancı yatırımlara ilişkin uluslararası hukukun kaynakları ve muhteviyatı nedir? Yabancı yatırımların korunmasına ilişkin Devletler Hukukunun büyük bir bölümü, tazminat kuralı, ulusal muamele esası vs. modern ÇUİ ler daha ortaya çıkmadan diğer yabancı yatırım biçimlerini düzenliyordu. Bunlar da daha çok yabancı ülkelerde kamu hizmeti niteliğindeki işlerin yürütülmesine yönelikti. Tren tramvay, elektrik, gaz, şirketleri ayrıca madencilik vb alanlar ağır basıyordu. Görüldüğü üzere günümüz modern ÇUİ sinin dinamizmi bu eski kuralları zorlamaktadır. Gerçekten de Rubin ekonomik kaynaklar üzerinde ulusal egemenlik tartışmalarının sürdüğü son on beş yıl içinde ekonomik koşullar o kadar çok değişti ki, önerilen çareler eskidi ve yetersiz kaldı demektedir (16).

Bir diğer nokta da ÇUİ lerin çok güçlü olduğu, her yerde her istediğini yapabileceği yolunda genel iddialar karşısında egemen Devletlerin de artık güçlenmiş olduğu gerçeğidir. Aynı gözlemci ÇUİ lerin yarattığı gölgenin «doğmakta olan bir güneşin gölgesi» olmadığını, tam tersine «batmakta olan bir güneşin gölgesi» olduğunu ifade etmiştir. (17). Devletlerin egemenlikleri ile ÇUİ lerin gücü arasında yeni bir hukukî denge sağlanmak isteniyorsa ekonomik ilişkilerin değişen özelliklerini sürekli olarak izlememiz gerekecektir. Bunun için de her şeyden önce ÇUİ leri ülkelere kabul eden evsahibi «host» ülkelerle, ÇUİ lerin merkezlerinin bulunduğu kaynak ülkelerin ÇUİ lere uygulanmak üzere öngördüğü ilkeleri incelemek gerekir.

Büyük bir kaynak ülke olmakla beraber aynı zamanda önemli ÇUİ lerin büyük yatırımlar yaptığı A.B.D., yakın bir geçmişte Yabancı Yatırımları İnceleme Yasasını çıkardı (18). Bu yasa yabancılar tarafından yapılacak % 5 ve daha fazla pay senedi yatırımlarının izlenmesini, bir denetleyici dai-

(16) Bkz. Seymour Rubin : «Reflections Concerning the United Nations Commission on Transnational Corporations», 70 American J. of Int'l. L. 70 (1976); Aynı yazarın konuya ilişkin geniş çapta yayınları vardır. Bkz. : «Multinational Enterprise : The Limits of Theory» 6, Law and Policy in Int'l. Bus. 307 (1974); yukarıda dn. o da belirtilen UNIDROTT toplantısına sunduğu tebliğ; «Multinational Enterprise and National Sovereignty : A Skeptic's Analysis», 3 Law and Policy in Int'l. Bus. 1 (1971).

(17) Bk. yukarıda dn 15 de American J. of Int'l La s. 70 . . . vd.

(18) Publ. L. No. 93-479 (Oct. 26, 1974). Buna uygun olarak Maliye Bakanlığı 1.11.1974 de Code of Federal Regulations' da gerekli değişiklikleri yaparak Title 31 yeni bir Bölüm eklemiştir Bk. No. 129. 39 Fed. Reg. 38772 (1974). Son olarak Securities and Exchange Commission yabancı yatırımlara karşı yeni bir tedbir almış ortaklıklarda pay sahipleri hakkında geniş bilgiler verilmesini öngörmüştür. % 5 den yukarı oranda pay sahibi olanlar bildirileceği gibi, Kongre'de bulunan bazı tasarılar bunu % 1'e indirmeyi amaçlamaktadırlar. Ayrıca SEC'in önceden ortaya attığı en büyük 30 ortağın açıklanması önerisi geri alınmıştır. Bkz. Hershey Jr. : «SEC Orders Stockholders Exposure», International Herald Tribune, February 26-27, 1977 s. 9 (Paris).

renin kurulmasını, ulusal güvenlik, dış politika ve iç ekonomik nedenlerle Başkan'ın yabancı yatırımı engelleyebilmesini hükme bağlamıştır (19).

Büyük çok uluslu işletmelerin dünyanın çeşitli bölgelerinde yaptıkları usulsüz ödemeler konusunda A.B.D. resmî makamları geniş çapta incelemeler yapmaktadır. Esasen bu yolda haberler, «komuyu aydınlatma ilkesi» nin uygulanmasını sağlamakla görevli Amerikan Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonu (Securities and Exchange Commission) (20) tarafından ilgili ortaklıklara yapılan baskılar sonucu ortaya çıkmıştır. Şu anda aynı ülkede Vergi Makamları (I.R.S. Internal Revenue Service), ABD de ve yabancı ülkelerde siyasi partilere, yüksek görevlilere ve adaylara yapılan çeşitli ödemeleri incelemektedir. İncelenen ortaklıklar 250 milyon doların üstünde varlığı olan ve çoğunun çok uluslu faaliyetleri olan 1200 ortaklıktır. Bu konuda Dış İşleri Bakanlığı hukuk müşavirlerinden Wallace Hopkins'in B.M. nin çok ulusluları düzenleme yönünde çalışması yerine ulusal Devletlere yardımcı olmasını tercih ettiği bilindiğinden ABD'nin yeni yönetiminin B.M. bu yönde yardımcı olup olmayacağı merak edilmektedir. Aslında her Devlet etkili tedbirler almak yoluna giderse B.M. nin yardımcı ve koordine eden çalışmaları çok daha yararlı olabilir.

Profesör Simmonds A.B.D. hakkında görüşlerini açıklarken çok geniş tartışmalara yol açan 1974 tarihli *Trade Act*'e de değindi ve çok uluslu işletmelere ilişkin olarak bir kaç istisna dışında hiç bir hüküm bulunmamasını eleştirdi. Önce şurasını belirtelim ki, *Trade Act of 1974* olarak bilinen bu yasa, aslında 3 Ocak 1975 de imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, bu yasanın çıkması gerçekten geniş tartışmalara yol açmış, S.S.C.B.'de yaşayan musevilerin göç edebilme serbestisinden bu ülke ile buğday ticaretine kadar bir çok siyasi sorunun etkisinde kalmıştır. Bir yerde geleneksel tartışmalar burada da kendisini göstermiştir: Serbest ticaret mi kabul edilmeli, yoksa koruyucu önlemlere yer verilmeli mi? Bu yasa Başkan'a geniş yetkiler vermiştir. Bu yetkilerin bazılarının kullanılmasında Kongre'nin onayı da gerekmektedir. Bunları beş bölüme ayırmak mümkündür :

(19) Bkz. Brian Elmer / Dwight Johnson : «Legal Obstacles to Foreign Acquisitions of U.S. Corporations», 30 Bus. Law. 881 (1975). Bir bölgesel yaklaşım için bkz. Paul Stephen Dempsey : «Legal and Economic Incentives for Foreign Direct Investment in the Southeastern U.S.» 9 Vanderbilt J. of Transn. Law 247 (1976)

(20) Söz konusu Komisyonun kelime olarak karşılığı, Menkul Kıymetler ve Borsa (veya Mübadele) Komisyonu'dur. Bir yazar bu komisyonu «Teminat ve Mübadele Komisyonu» olarak çevirmekte ise de «Security» kavramının yasal anlamına bakılınca bu tutumun hatalı olduğu görülür. Bkz. Securities Act of 1933, as amended to October 22, 1965 (Public-No. 22-73 d Congress) H. R. 5480 Sec. 2 (1); 15 U.S.C. § 77-77A. Biz sermaye piyasası tasarında kullanılan S.P.D.K. terimini tercih ediyoruz.

- (1) Md. 101, temel olarak gümrük indirimini gerçekleştirme ve ticaret anlaşmaları yapma yetkisini tanımaktadır.
- (2) Md. 162 gümrük vergileri dışında kalan ticaret engellerini azaltmak veya harmonize etmek yetkisini tanımaktadır.
- (3) Bu ülkede GATT bünyesinde reform yapılması yolunda bazı görüşler etkili olmuş ve bu konuda Başkana yetki verilmesi için md. 121 e özel bir hüküm konmuştur.
- (4) Md. 404 ve 405 en ziyade müsadeye mazhar Devlet (M.F.N.) statüsünün nasıl tanınabileceğini düzenlemiştir.
- (5) Az gelişmiş ülkeler için öngörülecek gümrük indirimleri sistemi ve öncelikler hakkında genel bir hüküm Md. 501 de yer alır.

İşte Profesör Simmonds, böyle bir yasada çok uluslu işletmelerin de ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Biz bu görüşe katılamamaktayız. Her şeyden önce çok uluslulara ilişkin olarak ne gibi önlemler alınabileceği konusunda henüz tam bir mutabakat sağlanmış değildir. Bununla beraber biz, bazı işlemler düzenlenirken ÇÜİ ler de dikkate alınarak daha geniş yorumlanabilecek hükümlerin tercih edildiği izlenimini edindik. Simmonds'un da işaret ettiği gibi sadece iki yerde açık olarak ÇÜİ lerden söz edilmektedir. Bunlardan md. 321, 1921 tarihli *Anti-Dumping* Yasasını değiştirirken bir kaç ülkede faaliyet gösteren ÇÜİ lerin yavru ortaklıklarının, ABD'ne gönderdikleri mallarda diğer ülkelere sattıklarından daha ucuz bir fiyat koyarak dumping yapması halinde uygulanacak esasları düzenler. Aslında bu konu ÇÜİ lerin «transfer fiyatları» olarak bilinen önemli sorunlarından biridir ve belki de dumpinge ilişkin genel hükümlerle de aynı sonuca varmak mümkün olabilirdi. Diğer madde ise 283. madde olup, A.B.D. firmalarının yabancı ülkede üretim tesisleri kurmadan önce uyulması gerekli ilkeleri saptar.

Simmonds haklıdır, ÇÜİ ler çok büyümüşür; serbest piyasa mekanizmasını geniş ölçüde etkileyebilmektedirler. Fakat ÇÜİ leri dikkate almıyan bir Ticaret Yasası olarak bu belgeyi yetersiz bulmak haksızlık olur. Zira her şeyden önce bir ÇÜİ nin ne olduğu hususunda dahi bir anlaşmaya varılamamıştır. Simmonds'un Amerikan Ticaret Odalarının tutumunu da belirten konuşmasından sonra sıra «B.M. Örgütünün çok uluslu işletmelere ilişkin çalışmaları» konusuna geldi.

Bu konuya ilişkin olarak Birleşmiş Milletler çerçevesinde yapılan çalışmalarını değerlendirmek üzere seminare çağrılan konuşmacı, Profesör Dr. Ignaz Seidl-Hohenveldern isimli tanınmış Avusturyalı hukukçu idi. Halen *Institut für Völkerrecht und Ausländisches Öffentliches Recht der Universität*

zu Köln' ün Müdürü olan Profesör Seidl-Hohenveldern, konuya bir Devletler Umumi Hukuku uzmanı olarak yaklaşmaktaydı (21).

Burada kısaca B.M. çalışmalarını özetlemekte yarar vardır. Birleşmiş Milletlerin uluslarüstü ortaklıklara ilişkin faaliyetleri ECONSOC'un 1972 tarihinde 1721 (LIII) kararıyla Genel Sekreterden -o zaman kullanılan ismi ile- çok uluslu ortaklıkların (22), Dünya Kalkınması ve Uluslararası İlişkilere etkisini incelemek üzere bir «Group of Eminent Persons» kurulmasını istemesiyle başlamıştır. Bu ortaklıklarla ilgili uzmanlaşmış sayılabilecek çeşitli milletlerden kişilerden oluşan bu grup, görüşmelerini genellikle B.M.'nin New York merkezinde ve dinleyicilere de açık olarak yapmış ve çeşitli hukukçu, ekonomist ve yöneticileri davet ederek görüşlerini almış ve sorular sormuştur. Biz bu komisyonun New York'da yaptığı çalışmalardan bazılarını izlemek olanağını da bulmuş olmakla beraber Cenevre çalışmalarını izleyemedik.

Uzmanlar Heyetinin toplanmasından önce ön çalışma olarak B.M. Sekreteryası konuya ilişkin dengeli bir rapor hazırlamıştı (23). Bu metin çalışmalarda esas alındı, ancak heyetin hazırladığı nihai raporda o kadar güçlü muhalefet şerhleri yer alıyordu ki varılan sonuçlar geniş ölçüde genellemelelere gidilmesini zorunlu kıldı. Ancak üzerinde itirazsız anlaşılan konu B.M. bünyesi içinde bir *Uluslarüstü Ortaklıklar Komisyonu ve Sekreteryası ile Bilgi Merkezi* kurulması oldu. Bu kurul derhal geniş çapta bilgi toplama çalışmalarına başladı. Bu arada çok kötümser yorumlara rastlanıyor ve bu kuruluşun pek bir başarı gösteremeyeceği savunuluyordu. Ancak son olarak Indiana Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Bloomington) profesörlerinden Yunan asıllı hukukçu Fatouros'un hazırlanmasına ön ayak olduğu sekreteryaya raporunun yayınlanmasından sonra «Uluslarüstü Ortaklıklara ilişkin bir Davranış Yasası» Code of Conduct hazırlama çalışmaları önemli bir aşamaya girdi (24.)

(21) Sayın Profesör konuya ilişkin sorularımıza uzun uzun cevap vermek ve bir çok yazı ve makaleyi bize göndermek lütfunda bulunmuştur. Kendisine teşekkür borçluyuz.

(22) Seidl-Hohenveldern'in bu konuda bir başka incelemesi için bkz : *Multinational Enterprises and the International Law of the Future*, Yearbook of World Affairs 29 (1975) s. 301.

(23) *The Impact of Multinational Corporations on Development and on International Relations*, E/5500 Rev. 1, ST/ESA/6, New York, 1973.

(24) Sayın Profesör Fatouros ile Lâhey'de Barış Sarayı'nda çalışmalarımızı sürdürürken tanışmış ancak Uluslararası Adalet Divanı'nın'da Yunanistan v. Türkiye Ege Denizi Kıt'a Sahanlığı davasının görüldüğü bu sıralarda esas uzmanlık konusu ÇUİ ler hakkında derinliğine görüşmek olanağını bulamamıştık. Seidl-Hohenveldern söz konusu raporun «yazarı»nın Fatouros olduğunu savunurken, Prof. Fatouros, bize yazdığı 24.12.1976 tarihli mektubunda kendisinin sadece bazı katkıları olduğunu, çalışmalara katılan başka kişilerin de söz konusu olduğunu belirtmiştir. *Transnational Corporations : Issues Involved in the Formulation of a Code of Conduct*, E/C.10/17, 20 July, 1976, New York.

Uluslarüstü Ortaklıklar Komisyonu'nun kuruluş biçimi eleştirilere konu olmaktadır. 48 üyeden sadece 10 tanesi Batı ve diğer piyasa ekonomisi Devlet temsilcisidir. Kabul etmek gerekir ki uluslarüstü ortaklıkların bir çoğunun kaynak ülkesi bu batı ülkeleridir ve uluslarüstü ortaklıklara ilişkin herhangi bir tedbir bu Devletlerin işbirliğini gerektirir.

Dar bir makale çerçevesinde bu konunun tartışılan bütün yönlerini ele almanın olanaksızlığı ortadadır. Bu nedenle değinilen konulara işaretlerle yetinmek istiyoruz. Seidl-Hohenveldern, bu işletmelerde mülkiyet ve denetim sorununu ele alırken, önce ev sahibi ülkeye girişi ele aldı; mahallî yatırımcıların iştirak etmesi yolunda öngörülen koşulları, zaman içinde yabancı sermayenin azaltılması «phase-out» hükümleri, aradaki anlaşmanın bir süre sonra yeniden görüşülmesi, millileştirme, diplomatik koruma konularına değindi. Ayrıca ödemeler dengesi, finansal akımlar, teknoloji transferleri, istihdam sorunları, tüketicilerin korunması, rekabetin sürdürülmesi, transfer fiyatları, vergi sorunları bilgi toplanması gibi konularda ortaya çıkan zorluklar incelendi (25).

Çok Uluslu İşletmelerin Üçüncü Dünya Ülkeleri üzerinde etkilerini anlatmak üzere çağrılan Profesör Gordon daha çok Güney Amerika ülkeleri konusunda incelemeleri ile bilinmektedir. Florida Üniversitesinden Gordon, Güney Amerika'da ÇUİ lerin karşılaştıkları rüşvet gerçeğine değindi. Gordon'a göre rüşvet yerleşmiş bir kurum niteliğindedir. En alt düzeyde dahi görülen rüşvet almak yöntemleri ilginçtir. Gordon'a göre sınırdan geçerken dahi bir iki dolar verirsiniz beklemeden geçebilmektesiniz. Rüşvet verilmeyecekse geçiş işlemleri oldukça uzamaktadır. Bir gün rüşvet vermek istemeyen Gordon bir saate yakın güneş altında bekletildiğini iddia etti. Sınır polisi genellikle ölen bir arkadaşları için açılan yardım kampanyasına «katkıda bulunmak isteyip istemediklerini» sormaktadır. Hayır cevabını verince memur binaya girmekte on dakika sonra dönmekte «Yardım etmemek kararınızda ısrar ediyormusunuz?» diye sormakta ve olumsuz cevap alınca bir saat kadar daha beklemek zorunda kalmaktasınız. Bu arada ÇUİ lerin kültürel hayata, halkın alışkanlıklarına etkilerini sosyolojik yönden inceleyen Gordon, TV filmleri ve reklâm faaliyetlerine kadar çeşitli kesimleri ele aldı. Gordon'un konuşması genel gözlemlere ve izlenimlere dayanmakta ve derinlemesine yapılmış bir inceleme niteliğini taşımamaktaydı.

(25) Bütün bu konulara burada değinmemiz olanaksızdır. Ancak bu sorunların büyük bir bölümü yıl sonuna doğru yayınlamayı umduğumuz incelemede yer alacaktır.

Seminerin en iddialı konuşmacısı tanınmış hukukçu Clive Schmitthoff oldu. ÇÜİ ler için grup sorumluluğu konusunu ele alan Schmitthoff, İngiliz ve Alman hukuklarında mevcut düzenlemeleri ve yapılması gerekli değişiklikleri açıkladı. Biz, çoğunluğu hukukçu olan bir dinleyici kitlesinin en çok Schmitthoff'dan etkilendiği izlenimini edindik. Çok Uluslu işletme bünyesi içinde yer alan bir yabancı yavru ortaklığın faaliyetlerinden ana ortaklığın sorumluluğu konusunu inceleyen konuşmacı aynı zamanda ana ortaklığın örneğin bir ABD ÇÜİ nin ana ortaklığının faaliyetlerinden bunun yavru ortaklığı (subsidiary'si) olan bir yabancı ortaklığının ne ölçüde sorumlu olabileceğini ele aldı.

Ortak Pazar içinde ÇÜİ lere ilişkin yapılan çalışmaları ise bir Ortak Pazar mensubu, Dr. Squartini açıkladı. 1973 yılında AET'nin konuya ilişkin yayınladığı *Multinational Undertakings and the Community* (26) belgesinde yer alan hususları ele almakla yetinen Squartini bunun dışında önemli bir hususa değinmedi.

Çok uluslu işletmelerin ortaya çıkardığı işçi-işveren sorunları ve grev ve lokavt konularına da değinmek gerekiyordu. Artık ulusal sınırlar içinde grev-lokavt etkinliğini yitirmişti. Çok uluslu işletmeye bağlı örneğin bir Belçika ortaklığında grev o ÇÜİ li hemen hiç etkilememekte; başka bir ülkedeki fabrikadan gerekli ikmaller, stok kaydırılması, fazla mesai vs yapılmakta ve grev etkisiz hale getirilebilmektedir. Bu nedenle konuya «ILO» Uluslararası Çahşma Teşkilâtı ve çeşitli sendikalar ve uluslararası birlikler eğilmekte ve çözümler aramaktadırlar (27). Uzun yıllar bir ÇÜİ olan AKZO'nun yöneticiliğini yapan ve dört yıl önce emekli olan Dr. Zaum, emeklilik yıllarında başarılı bir akademik çalışma yapmış ve ÇÜİ lerin ortaya çıkardığı hukuki sorunların işçi-işveren çekişmeleri yönünü ele almıştır. Köln Üniversitesinde Prof. Seidl-Hohenveldern'in yanında tezini yazan Zaum, seminere bu konuda açıklamalar yapmak üzere çağrılmıştı. Zaum'un ilginç izlenimleri ve görüşleri, vaktin gecikmiş olmasına rağmen merakla izlendi. Ancak gerek ILO'nun

(26) Bulletin of the European Communities, Supplement 15/73. Dr. Squarti yeni çalışmalar yapıldığından söz etti ve bunları ve diğer belgeleri göndereceğini vaad etti; bunların açıklanmamış belgeler olduğunu kaydetti. Ancak henüz bir kaynak göndermedi. Bu durumu İtalyan hukukçunun unutkanlığına mı yoksa çalışmaların henüz devam etmekte olmasına mı bağlamak gerektiğini bilmiyoruz.

(27) ILO 1973 de yayınladığı rapordan sonra 1976 içinde de önemli çalışmalar yaptı. *Wages and Working Conditions in Multinational Enterprises*, Geneva, 1976; *The Impact of Multinational Enterprises on Employment and Training*, Geneva, 1976; *International Principles and Guidelines on Social Policy for Multinational Enterprises: Their Usefulness and Feasibility*, Geneva, 1976. Ayrıca konuya ilişkin olarak Ba-ti-der Cilt IX No. 1 (Haziran 1977) de yayınlanması beklenen incelememize bkz.

çalışmaları ve gerekse kendi görüşümüze göre ÇUİ lerin işçi işveren ilişkileri yönünden alınacak tedbirler, ulusal hukuk düzenlerini zorlamaktadır. Uluslararası bir düzenlemeye duyulan ihtiyaç ortadadır.

Bir uluslararası seminer vesilesiyle kısaca ele aldığımız Çok Uluslu İşletmeler sorununun önümüzdeki yıllarda da bütün dünyada devlet adamlarını, hukukçuları, iktisatçıları yakinen ilgilendiren bir sorun olmaya devam edeceği açıktır (28).

Bu işletmelerin denetlenmesi konusunda mevcut boşluğun doldurulmasında uygulanacak yöntemin ne olacağını şimdiden kestirmek çok zordur. Ancak bu konuda gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesi en büyük engel olarak karşımızda durmaktadır.

sanayie dönük yatırımlar
ve 4000'i aşan ortağıyla
halka açık
gerçek kuruluş

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

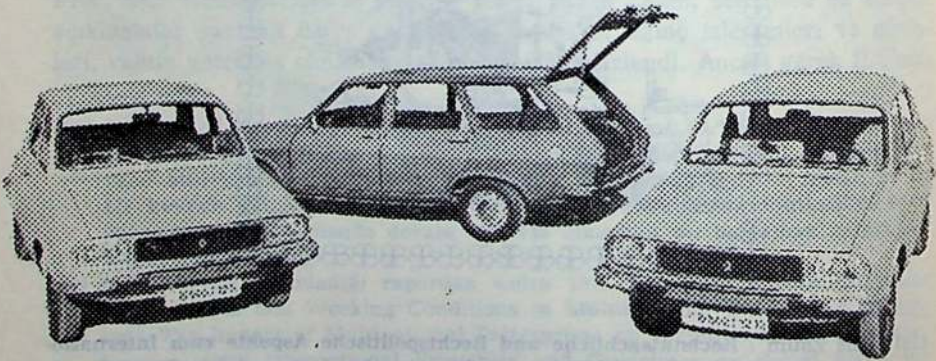

(28) Hans Zaum : Rectstatsachliche und Rechtspolitische Aspekte zum Internationalen Arbeitskampf gegenüber multinationalen Unternehmen, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln, 1975. Sayın Zaum tezinden bir nüsha göndermek nezaketini göstermiş bulunmaktadır, kendisine teşekkür ederim.

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

ŞİRKETLERİN AYIRDIKLARI KANUNİ İHTİYAT AKÇELERİNİ DEVLET İÇ İSTİKRAZ TAHVİLİNE YATIRMA MÜKELLEFİYETLERİ

A. İhsan KARACAN

Şirketlerin faaliyetini düzenleyen genel ve özel nitelikli yasalar, ilgili şirketin sağlıklı bir mali yapıya kavuşmasını sağlamak amacıyla faaliyet sonucu yaratılan kârın ve bazı diğer unsurların belli oran veya miktarlarının karşılık, ihtiyat akçesi gibi çeşitli adlarla ayrılmasını ve şirketin bünyesinde özkaynak olarak bırakılmasını öngörmektedirler. Amaç bu olunca ayrılan karşılıkların kullanılış şekli de önem kazanan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde, bu konudaki en açık örnekleri, bankalar ve sigorta şirketleri ile ilgili yasal düzenlemeler oluşturmaktadır. 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun 36 ıncı maddesi, aynı kanunun 35 inci maddesine göre yıllık safi kârdan ayrılan % 5 oranındaki «ilerde vukuu muhtemel zararlar karşılığı» ile Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre ayrılan kanuni ihtiyat akçelerinin tamamının, bilançoların genel kurulca kabul ve tasdikini izleyen bir ay içinde, Devlet İç İstikraz veya Devlet Yatırım Bankası tahvillerine yatırılacağını hükme bağlamıştır. 7397 Sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun'un 15 inci maddesi de, sigorta şirketlerinin gösterecekleri sabit ve mtehavvil teminat akçelerinin yatırım alanlarını düzenlerken, bu akçelerin devlet iç ve dış istikraz tahvilleriyle Devlet Yatırım Bankası tahvillerine yatırılabilceğini hükme bağlamıştır.

Ancak asıl konumuz, genel olarak ortaklıklar tarafından ayrılan yedek akçelerin kullanılması ile ilgili olduğundan, bu konu üzerinde daha ayrıntılı olarak durmuyoruz.

1947 yılında 4060 sayılı Kanunda değişiklik yapan 5072 sayılı «Yüzde Beş Faizli Hazine Tahvilleri İhracına Dair Kanun'un 1. maddesi «Bankalar, 2999 sayılı kanunun 26 ve 31 inci maddeleri ve ortaklıklar Ticaret Kanununun 462 inci maddesi gereğince ayırmağa mecbur oldukları karşılık ve ihtiyatlar mukabilinde senedat cüzdanlarında Devlet İç İstikraz tahvilleri bulundurmağa ödevlidirler» demektedir. Aynı kanunun 4. maddesine göre, birinci madde gereğince «Devlet İç İstikraz Tahvillerine yatırılacak paralar, Haziran ve Aralık ayları sonlarında hazırlanacak altı aylık hesap özetlerinin gösterdiği miktarlar üzerinden hesaplanır. Maliye Bakanlığının izni alınarak olağanüstü hallerde sahipleri bu tahvilleri piyasaya satmakta ve diledikleri şekilde, elden çıkarmakta serbesttirler. Sahipleri istedikleri takdirde sözü geçen tahviller, ihraç bedeline işlemiş faizin ilavesiyle elde edilecek kıymet üzerinden Amortisman sandığına derhal satın alınır. Altı aylık hesap özetlerine göre yeniden tahvil satın alınması gereken hallerden ilgililer,

bunları hesap özetlerinin ilişkin buldukları süreleri kovalayan üç ay içinde borsadan veya diledikleri yerden tedarik edebilecekleri gibi, Amortisman sandığı ihraç bedeline işlemiş faizin ilavesiyle elde edilecek kıymet üzerinden ihtiyaç miktarında Devlet İç İstikraz tahvili satmaya mecburdur».

5072 sayılı kanunun atf yaptığı 865 sayılı Eski Ticaret Kanunu'nun 462 inci maddesine göre, temettüün dağıtımında, bunun yirmide biri şirketin muhtemel zararlarına karşılık olarak ihtiyat sermayesi teşkil etmek üzere tevkif olunur. Bu zorunluk esas sermayenin beşte birini bulana kadar devam eder.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1473 üncü maddesi ile 865 sayılı T.T.K. yürürlükten kaldırılmıştır. Bu olgu karşısında 4060 sayılı Kanunun, 865 sayılı Kanunun 462 inci maddesine atıf yapması nedeni ile, yürürlükte olup olmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır.

865 sayılı TTK'un 462 inci maddesi ikiye bölünerek 6762 sayılı TTK'nun 466 ve 467 nci maddelerine alınmıştır. 6762 sayılı T.T.K.'nun 466 inci maddesi Kanuni Yedek Akçenin ayrılmasını düzenlemiştir. 467 inci maddede ise, ihtiyari Yedek Akçenin ayrılması genel olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. 5072 sayılı Kanunun 1. maddesi kapsamına yalnızca kanuni olarak ayrılması zorunlu olan yedek akçelerin Devlet İç İstikraz Tahvillerine yatırılması gerekmektedir. Bu nedenle yalnızca 466 inci maddenin 5072 sayılı Kanun kapsamı içinde düşünülmesi gerekir. 5072 sayılı kanunda TTK m. 462 denmesinin önemi yoktur. Çünkü 5072 sayılı kanun belli bir eylemin şeklini düzenlemiştir. O da ortaklıkların kanunen zorunlu olarak ayırdıkları ihtiyat akçelerinin Devlet Tahvillerine yatırılmasıdır. Devlet sürekli bir toplumsal örgütlenme biçimi olup, toplumun ekonomik ve sosyal yapısı da sürekli bir gelişim içindedir. Bu gelişimin kanunlarda değişiklikler yapılması gereğini ortaya çıkarması kaçınılmazdır. Bir kanun değiştirilirken kendisine atıf yapmış tüm kanun, yönetmelik ve tüzüklerin de değiştirilmesi olanaksızdır. Yeni kanunun sarahaten yürürlükten kaldırmadığı düzenlemeler genel prensipler çerçevesinde sürekliliklerini korurlar. 6762 sayılı kanun 5072 sayılı kanunu yürürlükten herhangi bir hüküm ile kaldırılmamıştır. Bu nedenle 5072 sayılı kanunun 1. maddesindeki zorunluk halen yürürlükte dir. Bu nedenle anonim şirketlerin yeni TTK. m. 466 uyarınca ayırdıkları yedek akçeyi Devlet İç İstikraz Tahviline yatırma zorunlukları vardır.

5072 sayılı Kanun Devlet İç İstikraz Tahviline yatırılacak meblağın 6 aylık hesap vaziyetlerine göre saptanacağını belirlemiştir. Yeni TTK karşısında Devlet İç İstikraz Tahviline yatırılacak meblağın 6 aylık hesap vaziyetleri ile tesbiti olanaksızdır. Yedek akçenin safi kâr üzerinden ayrılacağı TTK. m. 466'nın hükmüdür. TTK. m. 457'ye göre ise safi kazanç yıllık bi-

lançoya göre hesap ve tesbit olunur. Bu hüküm karşısında dağıtıma konu olacak safi kâr ancak yıllık bilânço ile tesbit olunur ve Devlet İç İstikraz Tahviline yatırılacak kanuni yedek akçe belirlenebilir. Daha açıkçası, 5072 sayılı kanun uyarınca Devlet İç İstikraz Tahviline yatırılacak Kanuni yedek akçe T.T.K. m. 457'ye göre tesbit edilen safi kâr üzerinden T.T.K. m. 466'ya göre ayrılacak yedek akçedir.

T.T.K. m. 534 uyarınca Limited Şirketler hakkında anonim şirketlerin bilânço ve yedek akçe hükümleri uygulanacaktır.

7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun 83'üncü maddesi, 5072 sayılı Kanunla değişik 4060 sayılı Kanunun, bankalar ile ortaklıklara müteallik hükümlerinin 7129 sayılı Kanuna aykırı olanlarını yürürlükten kaldırmıştır. Bankalar Kanunu, bu hükmü ile, 4060 sayılı Kanunun, yalnız bankalarla ilgili olan kısmını değil, diğer ortaklıklar ile ilgili hükümlerini de yeniden düzenlemiştir. Bu düzenleme ile 4060 sayılı Kanunun, Bankalar Kanununa aykırı hükümleri yürürlükten kalkmıştır. 5072 sayılı Kanunun düzenlediği husus olan, kanuni yedek akçelerin Devlet İç İstikraz Tahviline yatırılması ve yatırılmasının şekli, 7129 sayılı Kanunun 35 - 36 ve 37 inci maddeleri ile yeniden düzenlenmiştir. 35 inci madde Bankalar ile ilgili bir yedek akçe türünün ayrılmasını düzenlediğinden diğer ortaklıklar için cari değildir. 36 ncı maddeye göre, T.T.K. uyarınca ayrılması zorunlu bulunan kanuni ihtiyat akçelerinin tamamı, senelik bilânçolarının genel kurullarca kabul ve tasdik müddetini müteakip bir ay içinde, mübayaa kıymetleri üzerinden Devlet İç İstikraz Tahvillerine veya Devlet Yatırım bankası Tahvillerine yatırılırlar. 7129 sayılı Kanunun 83 üncü maddesi karşısında 36 ncı madde hükmü yalnız bankalar için değil tüm ortaklıklar için geçerlidir ve 4060 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi ile aynı konuyu düzenlemekte olduğundan bu maddenin yerini almıştır.

7129 sayılı Kanunun 37 nci maddesi ise, 36 ncı madde uyarınca alınan tahvillerin kayıt ve muhafazası şeklini düzenlemektedir. 4060 sayılı Kanunda Tahvillerin kayıt ve muhafazası konusunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. 7129 sayılı Kanunun 37 inci maddesi yalnız bankalar için değil, 83 üncü madde uyarınca, diğer ortaklıklar için de geçerlidir. Buna göre bu tahvillerin tasdikli bir deftere kaydı ve özel bir kasada saklanması zorunludur. Defterin şekli Maliye Bakanlığınca tesbit edilecektir. Bu tahviller rehin edilemeyeceği gibi mahiyet ve şekli ne olursa olsun hiç bir muamelede kullanılmayacaktır. Ayrıca Maliye Bakanlığınca lazım görüldüğü takdirde yapılacak tebliğat tarihinden itibaren 15 gün için bu tahvillerin T.C. Merkez Bankasına, mümkün olmadığı takdirde T.C. Ziraat Bankasına tevdi zorunludur.

4060 sayılı Kanunun müeyyidesinin Kanunda gösterilmediği ve aslında şirketlerin de uygulamada Kanun hükmünü gereği gibi yerine getirmedeği ile

riye sürülmektedir. (1). Bu düşünceye katılmak olanaksızdır. 4060 sayılı Kanun ile T.T.K. m. 466 kamu hukuku kuralı olup emredici hükümlerdir ve kendilerine uyulması zorunludur. 7129 sayılı Kanunun 83 üncü maddesi ile getirilen düzenleme karşısında 4060 sayılı Kanunun müeyyidesiz kaldığı hiç söylenemez. 7129 sayılı Kanunun 83 üncü maddesi ile 4060 sayılı Kanunun çerçevesi çizilmiş ve bu Kanunun bankalar ve ortaklıklar ile ilgili hükümlerinin 7129 sayılı Kanuna aykırı olan hükümleri kaldırılmıştır. Bu nedene 7129 sayılı Kanunun 36 ve 37 nci maddeleri yalnız bankalar değil diğer ortaklıkların bu faaliyetlerini de düzenlemektedir. Belki diğer ortaklıklarla ilgili olarak Bankalar Kanunu ile bir düzenleme getirmek eleştirilebilir. Bankalar Kanununun 36 ve 37 inci maddeleri de müeyyideleri olan hükümlerdir. 36 ncı madde uyarınca ayrılan kanuni ihtiyat akçeleri devlet ya da Devlet Yatırım bankası tahvillerine yatırılmaz ve ilgili firmalar kendilerine yapılacak tebligat üzerine, bir aydan az olmamak kaydıyla bildirilecek müddetler içinde, bu durumlarını düzeltmezler ise vazife ve alâkalarına göre idare meclisi reisi veya üyeleri veya umum müdürleri veya muavinleri veya memurları 10 bin liradan az olmamak üzere ağır para cezalarına mahkum edilirler. (7129 sayılı Kanun m. 69).

37 inci maddenin müeyyidesi ise 68 inci maddedir. 37 inci maddeye uymayan firmaların, vazife ve alâkalarına göre, idare meclisi reisi veya üyeleri veya murakıplar veya umum müdür veya umum müdür muavinleri veya idareci veya memurları bin liradan 10 bin liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilirler.

36 ve 37 inci maddelerdeki fiil ve hareketler, ilgili firmanın emin bir şekilde çalışmasını halelder edecek mahiyette bulunduğu takdirde, 68 ve 69 uncu maddelerdeki cezalara ilaveten, Maliye Bakanlığının talebi üzerine bu gibi firmaların daimi veya muvakkat olarak faaliyetten men'ine mahkemece karar verilir (7129 sayılı kanun m. 71). Maliye Bakanlığının talebi üzerine mahkeme faaliyetten men kararı vermek zorundadır ve bu konuda inceleme ve takdir hakkı yoktur.

Anonim şirketlerin ayrıldıkları kanuni ihtiyat akçelerinin, 5072 sayılı Kanunla değişik 4060 sayılı Kanunun 1. maddesine göre Devlet Tahvillerine yatırılması zorunluğunu, 7129 sayılı Bankalar Kanununun 36, 37 ve müeyyide maddeleri ile desteklemenin bir zorlama olduğu ve 7129 sayılı kanunun 63 üncü maddesinde ortaklıklar deyiminin sehven yer aldığı ileriye sürülebilir. Ayrıca, 7129 sayılı Kanunun 1. maddesinde Kanunun şumulünün bankalar olarak belirtildiği de söylenebilir. Bu görüşlere katılmak olanaksızdır. Kanunda yer alan bir ibarenin sehven yer aldığını ileriye sürmek ciddi bir sav değildir. Diğer yandan 7129 sayılı kanunun 1. maddesi Kanunun şumulünü

(1) Yılmaz Ulusoy, Mukayeseli Sermaye Şirketleri, Ankara, 1974, s. 538.

çizerken «... bankalar bu Kanun hükümlerine tabidir» demıştır. Bankalar Kanununun, iştiraklerle ilgili 48/4 ve 50 nci maddelerindeki açık hükümler bir yana, sadece bankalara uygulanacağı 1. madde karşısında kabul edilemez. Eğer 1 inci madde de «bu kanun... bankalar hakkında uygulanır» şeklinde bir ifade olsa idi bu sav haklı olabilirdi.

Diğer bir iddia ise, 83 üncü maddenin yürürlükten kaldırdığı 4060 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin yalnızca bankaları değil, diğer ortaklıkları da kapsadığı ve bu nedenle 4060 sayılı Kanunun yalnızca bankalar için yürürlükten kaldırılabilmesini taninen 83 üncü maddede «ortaklıklar» deyiminin yer aldığıdır. Bu mantığı haklı bulmak güçtür. 4060 sayılı Kanunun yalnızca bankalarla ilgili hükümlerinin yürürlükten kaldırılması düşünülse idi 83 üncü maddedeki ortaklıklar deyimine gerek yoktu.

Devlet bütçesinin finansmanı açısından iç borçlanma, giderek önemini arttıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1970 - 1975 döneminde özel şirketlerin satın aldıkları iç istikraz tahvilleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Hazine İç İstikraz Tahvilleri ve Satın Alanlar (milyon TL.)

	<i>Toplam</i>	<i>Bankalar</i>	<i>Özel Şirketler</i>
1970	600	347,4	28,0
1971	800	406,7	50,6
1972	4.000	1.907,1	156,3
1973	3.000	597,2	131,3
1974	4.485	521,3	94,9
1975	8.904	2.898,0	152,7
Toplam	21.789	6.677,7	613,8

Kaynak : 1977 Programı

Görüldüğü gibi özel şirketler Devlet İç İstikraz Tahvillerine pek rağbet etmemektedirler. 1970 - 1975 döneminde alınan 613,8 milyon TL. tahvilin hangi amaçlarla satın alındığını bilmiyoruz. Konu üzerinde 61 banka iştiraki olan firmanın (ki bu firmalar içinde ülkemizin ünlü firmaları da vardır) 1975 yılı faaliyet raporları gözden geçirilerek tarafımızdan yapılan bir inceleme sonunda, firmaların T.T.K. m. 466 uyarınca ayırdıkları kanuni ihtiyat akçelerini Devlet İç İstikraz Tahviline yatırmamış oldukları saptanmıştır. Söz konusu firmaların Devlet İç İstikraz tahviline yatırmak mükellefiyetinde ol-

malarına rağmen yatırmadıkları ihtiyat akçesi toplamı 734, 942, 522 TL. dir. Ancak kanımızca bu hesaplama kesin olmayıp yaklaşık değeri göstermektedir. Bunun nedeni ise firmaların faaliyet raporlarının ve bilançolarının çok sıhhatli bilgileri ihtiva etmemesidir. Diğer yandan sorunu ülke düzeyinde düşünürsek özel şirketlerin portföylerinde bulundurmamak zorunda oldukları Devlet İç İstikraz tahvili tutarında önemli miktarda eksiklikler olduğu ortaya çıkacaktır.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRLÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

MEKAS 1980

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalatındaki başarısını kalitesi ve markasıyla belgeleyen AN-KA, 15 kV'a kadar yüksek gerilim ve her tip özel kablo yapma olanaklarına sahiptir.

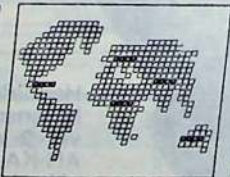

Gelişmekte olan ülkeler Fiat'a güvenebilirler.

Fiat Veicoli Industriali, mükemmeliyetini edindiği tecrübe ile en gelişmiş ülkelerde ürettiği kamyonlar, Avrupa'da ve bugün bütün dünyada, aynı başarılarla işlerini başarıyla yapan işletmelere yarımları sağlamıştır. Bu nedenle, her faaliyetlerindeki ekonomik başarıya katkıda bulunan bir araçtır.

Ticari yatırımlarınızda, gelişmekte olan ülkelere, Fiat kamyonları ile çalışmanızın size sağladığı avantajları düşününüz. Çünkü bu kamyonlar, aynı başarılarla işlerini başarıyla yapan işletmelere yarımları sağlamıştır. Bu nedenle, her faaliyetlerindeki ekonomik başarıya katkıda bulunan bir araçtır.

Yüklerine yeni kamyonları ile güncellenmiş, bu sadece onların kamyonları için değil, aynı zamanda diğer kamyonları için de geçerlidir. Çünkü bu kamyonlar, aynı başarılarla işlerini başarıyla yapan işletmelere yarımları sağlamıştır. Bu nedenle, her faaliyetlerindeki ekonomik başarıya katkıda bulunan bir araçtır.

**Daha iyi kamyonlar
daha iyi taşıyıcılar demektir.**

FIAT
veicoli industriali

Türkiye'de imal yeri: OTOTYOL SANAYİ A.Ş. Mahape Katlı/İST.
Türkiye'de Genel Dağıtım: OTOTYOL PAZARLAMA A.Ş. Büyükdere Cad. No. 85 Şişli Han Kat 4 Mecidiyeköy/İST.

GM 91 773

DÜŞÜNÜLEMEZ DÜŞÜNCELER

İşsizlik, aşk, seks ve enflasyon gibi üzerine orijinal yazı yazılması hemen imkânsız bir konudur.

Bu bakımdan önce bu konudaki iki temel klişe yargı ile başlayalım: birincisi işsizlik az veya çok bütün sanayileşmiş ülkeleri etkileyen genel bir görünüm kazanmıştır. Bir ikinci gerçek de kısa bir aldanma devresini müteakip hemen herkes işsizliğin oldukça uzun bir dönem yaşayacağını kabul etmesidir.

Bu iki klişe yargı bizi aynı nitelikteki şu sonuca götürebilir:

Sanayileşmiş dünyada son üç yılda temel bazı şeyler değişmiştir. Bundan şu soruyu çıkarmak mümkün, tam istihdam toplumunda gerçekten doğal, olağan bir olgu mudur?

II. Dünya Savaşını izleyen ve ekonomilerin uzun süren hızlı gelişme süreçleri bizleri böyle düşünmeye itmiş hattâ bununla da kalınmayarak kişinin vazgeçilmez hak ve özgürlüğü olduğu birçok anayasalara ve gerekçelerine geçirilmiştir. Ancak tam tersinin doğru olduğu belirli ölçüde işsizliğin mevcudiyetinin normal bulunduğu ve tam istihdamın istisna teşkil ettiği söylenemez mi?

Tarihsel gelişmesi içerisinde son savaşa kadar ve komünist ülkeler dışında bugün ters görüşün doğru olduğu bir vakiadır. Üçüncü dünya dediğimiz âlemde ve sanayileşmiş Avrupa'nın saçaklarında yer alan İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerde hiçbir dönemde tam istihdama ulaşamamıştır.

Gerçekten istisna sayılabilecek ülkelerde o da 20-30 yıldır tam istihdamı tanık olduğunu hırsla savunmak neden.

Eğer bunu politikacılara sorarsak, hiçbirinin ütopyayı kabul edeceğini sanmıyorum, zira tam istihdamın başarılması güç bir hedef olduğunu belirteceklerin seçilme şansları yoktur.

İşsizliğin tüm toplumlarda son bulması hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. ILO'nun (International Labor Organization) yaptığı bir incelemeye göre üçüncü dünya ülkelerinde işsizliği çözümlmek için 2000 yılına kadar bir milyar yeni iş yaratmak gerekiyor ki, beşerin ulaşamayacağı bir hedeftir.

Sanayileşmiş ülkelere gelince problem, erkek ve beyaz erginler için üs-

tesinden gelinemeyecekmiş gibi görünmemektedir. Ancak kadın ve genç insanlar için aynı kolaylıklar var mıdır?

Zira birçok durumlarda çalışma hayatına ilk kez atılacak evli kadınlar ile gençler için boş olmayan, çoğu kez psikolojik sayılabilecek engeller vardır.

Bir başka engel de çalışma hakkı ile Sendikaların yeni iş yaratılmadan mevcut yüksek ücretli iş sayısını muhafaza etme arzularının çatışmasından çıkmaktadır.

Bu arada aklımıza başka düşünülemez düşünceler de geliyor.

Örneğin çalışma hakkı ile okuma hakkı arasındaki çelişki. Konuyu biraz daha açarsak, A.B.Devletleri de dahil şöyle bir olgu ile karşılaşılıyor:

İşsizlik ve fazla istihdam aynı anda yaşıyor. Başka bir deyişle, ekonomideki bazı sektörler hazır işe göre çok sayıda işgücü arzı ile karşılaşırken bazılarında ise işgücü arzı hazır işlere nazaran ya yok veya çok düşük.

Bu ne demek?

Açıklayayım, özellikle bazı bedenî işlere artık talip çıkmıyor, bu da eğitimin yaygınlaşmasının ve seviyesinin yükselmesinin bir sonucudur. Sanayileşmiş ülkelerde yüksek öğretim hemen herkese kapılarını açtığından, genel kural çalışıyor ve diplomalılar her işi beğenmiyorlar, sonuç olarak da birçok iş boş kalabiliyor ve asıl önemlisi çok kişi kendi iradesiyle işsizler ordusuna katılıyor.

Kanaatimce iş bununla da kalmıyor, eğitim toplum içerisinde imtiyazlı olmayanlara da kişisel güven ve değer kazandırır şeklinde düşünülmüştür uzun süreler, bunun sonucunda da eğitimden geçme olanağını bulamayanların (köylü, işçi v.b.) çocukları sosyal koşullarını ve hayat standartlarını iyileştirebilmiş, yükseltebilmişlerdir. Bu yargının da bugün daha az doğru olmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu bir gerçektir. Zira artık kendimizi kazanılan eğitim düzeyi ile bir gencin yapabileceği iş türü arasında bir ayırım yapma zorunluluğu karşısında buluyoruz, Hattâ eğitimin bale okulu satrançta veya esperanto dilinde master yapmak gibi lüks sayılacağı döneme girildiği de söylenebilir.

Hepimiz biliyoruz ki, ondokuzuncu yüzyılda demokrasiye, sosyal gelişmeye, toplu eğitimden geçerek girmek isteniyordu.

Bu inancın üzerinde kuvvetli bir rüzgârın estiği ve İtalya'da görüldüğü gibi, üniversite öğrencilerinin işsizler ordusuna katılmaya aday olduklarını bilerek, yaşadıkları sosyal düzene isyan ettiği bir vakıdır,

Açıkça kültürel ve sosyal bir darboğazdayız. Ekonomik önlemlerin, ne ölçüde alınarlarsa alsınlar, bizi kurtarmaya yeteceği kuşkuludur.

Kaldı ki günümüzde bize doğru cevap verebilecek bir Lord Keynes de yok.

(Newsweek, Ağustos 1977, Yves Laulan «Unthinkable Thoughts»)

FAİZSİZ BANKACILIK (MUDARABA)

4 — 9 Temmuz 1977 tarihleri arasında çeşitli islâm ülkeleri temsilcileri gelecek için ekonomik bir politika saptamak üzere Kensington'da (İngiltere) bir araya gelmişlerdir.

Gündemde yeralan çeşitli konular arasında dokuzuncu toplantıda islami kurallara göre bankacılık da tartışılmıştır.

Bankacılık sisteminin Kur'an da öngörülen prensiplere uyum sağlaması ve faizsiz bankacılığa doğru gidilmesi üzerinde durulmuştur.

Aligarh Üniversitesi (Hindistan) profesörlerinden Siddiki, konuyu bir tebliğle açıklayan kişi olmuştur. Tebliğde faiz alınmasının topluma karşı suç teşkil ettiği, üretim maliyetini artırarak, daha yüksek fiyatlara neden olduğu ileri sürülmüştür. Profesör Siddiki bu bakımdan bankacılık sisteminin «mudaraba» prensiplerine göre yürütülmesi gerektiği fikrini öne sürmüştür. Mudaraba basit şekilde, biri yönetimde yer almadan sermaye sağlayan diğeri de firmayı yöneten iki kişi arasında bir ortaklık olarak tanımlanabilir.

Profesör Siddiki Tebliğinin bir bölümünde Mudarabanın bir bütün olarak bankacılık sistemine uygulanmasına dikkatleri çekmiştir. Profesöre göre bütün ticari bankalar toplam mevduatının % 5'ini merkez bankasına yatırmalı % 5'ini de ihtiyat olarak saklamalıdır. Bu oranların değiştirilebilmeleri Merkez Bankası kontrolünün de aracı olacaktır.

Bankaların likidite sorunları çıktığı takdirde, merkez bankası ticari bankalara faizsiz ikrazları ölçüsünde kaynak tahsis edebilecektir. Merkez Bankası kaynak tahsisinde ticari bankalarca verilen toplam kredilere göre saptanmış bir rasyo kullanacaktır.

Halihazırda kısa — vâdeli hazine tahvilleri ihraç etmek suretiyle karşılanan hükümet nakit gereksinimi faizsiz ikrazat sertifikalarıyla karşılanacak ve bunlar vâdelerinde veya vâdelerinden sonra postanelerden, bankalardan ve defterdarlıklardan tahsil edilecektir.

Profesör Siddiki bu sistemde bankaların tüketiciciyi finanse etmekte önemli rol oynayamayacaklarını belirtmiştir.

Sistemin kilit noktasını banka kredilerinin geri ödenmesinin tam olarak garanti edilmiş olması sağlayacaktır. Bu garanti eninde sonunda hükümet-

ten gelmelidir. Ödenmeme ihtimali uzak tutulamaz ve şayet bu meydana gelirse hükümet mukrizlere ödemedede bulunmaya hazırlıklı olmalıdır.

Tebliğde batılı ekonomilerde faizin oynadığı rolün kuşkuyu davet ettiği üzerinde de durulmuş, kaynakların dağılımında veya tahsisinde modern devletin öncelikleri ve çeşitli sektörlerin kâr oranları kararları etkilemelidir görüşü savunulmuştur.

Aynı toplantıda Social Bank, Kahire (Mısır) İdare Meclisi reisi Dr. İbrahim Lütfi de söz olarak bankasının faizsiz çalıştığını ve mevduat müşterilerinin, Mısır bankacılık sisteminde %8 gibi çok yüksek sayılabilecek gelir elde ettiklerini belirterek, orta-doğuda faaliyet gösteren bankaları mudaraba ilkelerine göre çalışmaya davet etmiştir.

(The Banker, Ağustos 1977).

ALTIN... ALTIN... ALTIN...

Borsa	3.8.1977	10.8.1977	17.8.1977	24.8.1977	31.8.1977
Londra (Ons)	\$ 146.000	\$ 145.850	\$ 143.700	\$ 144.250	\$ 146.000
BAZI MADDELER	6.8.1977	13.8.1977	20.8.1977	22.8.1977	
Bakır (1)	65.8	65.6	65.2	60.6	
Buğday (2)	2.36	2.35	2.34	2.37	
Pamuk (2)	53.03	53.21	51.98	52.31	
DOLARA GÖRE	9.8.1977	16.8.1977	23.8.1977	30.8.1977	
İngiliz Lirası	\$ 1.7388	\$ 1.7406	\$ 1.7405	\$ 1.7424	
B. Alman Markı	\$ 0.4332	\$ 0.4283	\$ 0.4317	\$ 0.4314	
Yen (Japonya)	\$ 0.003766	\$ 0.003745	\$ 0.003748	\$ 0.003741	
Frank (İsviçre)	\$ 0.4154	\$ 0.4101	\$ 0.4175	\$ 0.4181	

(1) Elektrolitik (bakır), Bakır ve pamuk cent olarak libre (453.592 gr) fiyatı
(2) No. 2 sert, Boisseau (60 Lb. = 27.3 kg) fiyatı

ÜRETİMİMİZ

GARANTİSİ ALTINDADIR

ÜSTÜN
TEKNOLOJİNİN
GETİRDİĞİ

GERÇEK
KALİTE

ELEKTRİK MOTORLARI

Dünyaca en ünlü ve kaliteli elektrik motoru olan BROWN BOVERİ uluslararası normlara ve standartlara uygun olarak Brown Boveri and Cie lisansı ile yurdumuzda imal edilmekte ve:

- Normal ayaklı ve flanşlı
- Müşteri isteğine ve kullanılma yerine göre özel

tipler olarak yurt ekonomisinin ve elektrik motoru kullananların yararına uygun fiat ve satış şartları ile sunulmaktadır.

Elektrik motoru kullanıyorsanız BROWN BOVERİ'yi ve WAT'ı arayınız.

Teknik olanaklarımız ve servisimizle, size de en ekonomik çözümü sağlayacağız...

AYAKLI QU
(Kendinden soğutmalı)

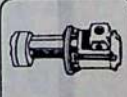
ABC FLANŞLI QUFA
(Kendinden soğutmalı)

ÇİFTMİLLİ QK2W

BRÜLÖR MOTORU YQKBFN

SİRKÜLASYON POMPASI QKF

Satıcı ilişkileri, sipariş ve danışma için

WAT ELEKTROMEKANİK CİHAZLAR VE MOTOR SANAYİİ A.Ş.

Mecidi Mebusan Caddesi No 327 Dursun Han Kat:7 Salıpazarı - İSTANBUL TELEFON :

GERÇEK GARANTİ

her zaman

BASAK SİGORTA

her yerde

ÜSTÜN HİZMET

HARBİYE/İSTANBUL Tel : 48 42 00

KUSKUSUZ
YAŞANTINIZ İÇİN

İSTANBUL'DA
Beyoğlu - Şişli -
Kurtuluş ile
ANKARA
subelerimizde

KİRALIK
KASALARIMIZ
HİZMETİNİZDE

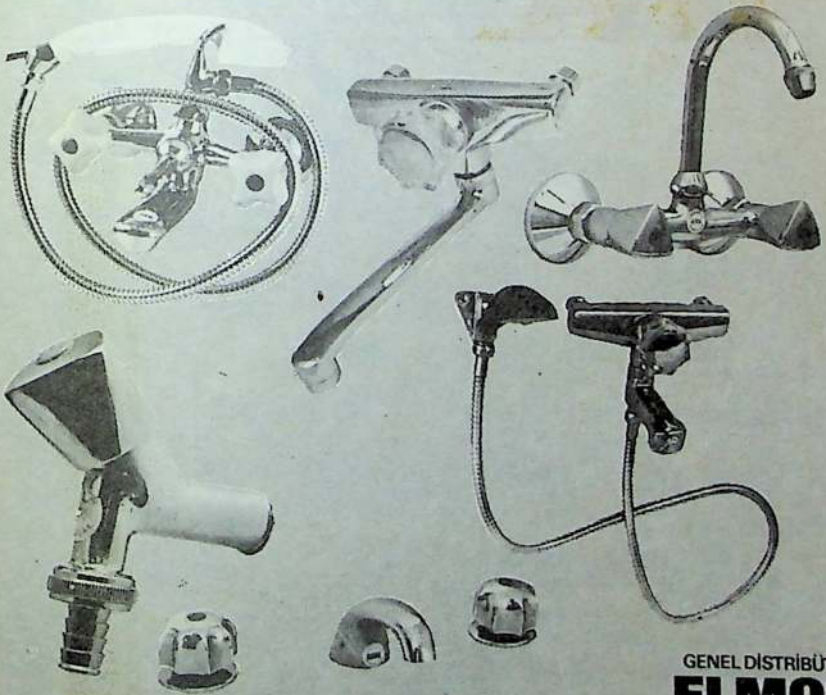
TÜRKİYE
ÖĞRETMENLER
BANKASI

KURULUŞUNUN 20.YILINDA

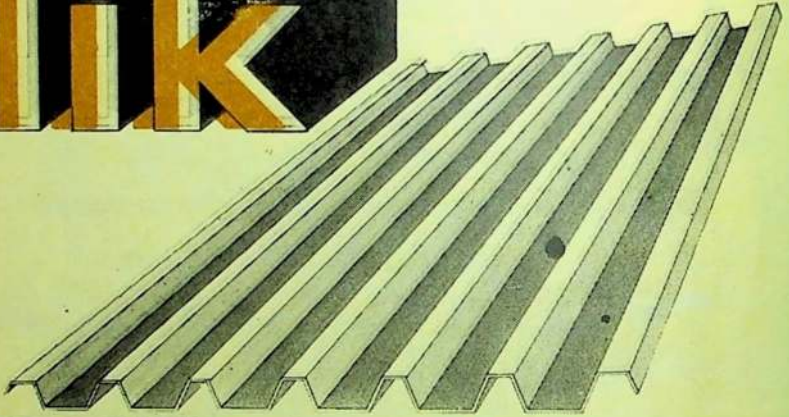
E.C.A.

günümüzün en modern teknolojisini uygulayan
fabrikalar gurubuyla, üretim yöntemleriyle
üretim ve istihdam hacmiyle, Batı normlarını aşan kalitesi
Batı ülkelerine yaptığı ihracatıyla,
kendi alanının erişilemeyecek önderi ve
ulusal sanayimizin bir yüz akıdır.

GENEL DİSTRİBÜTÖR
ELMOR
TESİSAT MALZEMESİ TİCARET A.Ş.

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az ısıçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez Büyükdere Cad. No. 48 Kat: 5 İSTANBUL Tel: 66.33.00 (4 Hat)

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 68

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83 6 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06

Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM İNŞAAT ve TİC. A.Ş.

Fiyatı: 12.5 TL.